

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra politologie a evropských studií

Kryštof Hodinář

**Komparativní analýza prezidentského aktivismu před a po zavedení přímé
volby prezidenta v České republice**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: doc. PhDr. Tomáš Lebeda, Ph.D.

Olomouc 2022

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne:

Podpis:

Rád bych poděkoval mému vedoucímu bakalářské práce doc. PhDr. Tomáši Lebedovi, Ph.D. za jeho odborné vedení, cenné rady a podněty.

Obsah

ÚVOD	5
1. PARLAMENTNÍ REŽIM VLÁDY	7
2. POLOPREZIDENTSKÝ REŽIM	10
3. VÝVOJ PREZIDENSTVÍ NA ČESKÉM ÚZEMÍ MEZI LÉTY 1918-1992.....	15
4. PRAVOMOCI PREZIDENTA ČESKÉ REPUBLIKY	18
5. KOMPARATIVNÍ ANALÝZA PREZIDENTŮ ČESKÉ REPUBLIKY	21
5.1 ÚŘEDNICKÉ VLÁDY	22
5.2 JMENOVÁNÍ MINISTRŮ	25
5.3 JMENOVÁNÍ SOUDCŮ	28
5.4 JMENOVÁNÍ REKTORŮ A PROFESORŮ	30
5.5 AMNESTIE A MILOSTI.....	32
5.6 VĚTA.....	36
DISKUSE	39
ZÁVĚR.....	41
SEZNAM LITERATURY	43
ABSTRAKT.....	51
ABSTRACT.....	52

Úvod

V této bakalářské diplomové práci se společně zaměříme na postavení prezidenta v českém politickém systému a jaký vliv na něj mělo zavedení přímé volby. Toto téma bylo v minulých letech mnohokrát diskutováno mezi českou akademickou a laickou veřejností. Avšak stále nedošlo k všeobecnému konsensu. Po změně volebního zákona se odborné názory, jenž tuto změnu považují za významnou pro povahu režimu, rozdělily do dvou proudů. První proud zastupují hlasy podporující názor, že se Česká republika po změně volebního zákona stala polo-prezidentskou republikou. Dle druhé části společnosti, k níž se řadí většina českých odborníků, došlo jen k určité deformaci parlamentního režimu. Zásadním problémem této stále, ale ne již tak silně, probíhající diskuse je nedostatek jasnosti v konceptu polo-prezidentských režimů vycházející z výzkumů západních politologů, jejichž výzkumná tradice se u nás střetává se současnými českými akademiky. Ze strany západní politologie se tak můžeme například setkat s pracemi Maurice Duvergera, jenž tento koncept staví na příkladu své mateřské země a jejím nejaktuálnějším ústavním systémem. Pátá Francouzská republika skutečně představuje vzor polo-prezidentských režimů pro celou řadu politologů. V České republice se naopak setkáváme s pracemi Víta Hlouška, Lubomíra Kopečka, Jakuba Šeda či Michala Kubáta. Práce zmíněných českých autorů často vychází z diskuse o přímé volbě prezidenta a často se staví do opozice Robertu Elgiemu. Tento autor je v současné době jeden z nejvýznamnějších výzkumníků, který se danému tématu věnuje a považuje přímou volbu za nejdůležitější definiční znak.

Hlavním cílem této práce bude určení, zdali se Česká republika po zavedení přímé volby prezidenta stala polo-prezidentskou republikou a je založena na výzkumné otázce „*Jak se změnila úroveň prezidentského aktivismu po zavedení přímé volby prezidenta?*“ Sledovaná hodnota prezidentského aktivismu umožní zhodnotit, zdali ke změně došlo i bez změn prezidentových pravomocí. Pro účel práce byla zvolena diachronní komparativní metoda, jenž umožní sledovat prezidentský aktivismus v průběhu času.

Nejdříve v průběhu práce podrobně popíšeme parlamentní demokratické režimy s důrazem na postavení prezidenta. K ujasnění problematiky polo-prezidentských režimů dojdeme srovnáním konkurenčních definicí nejen již výše zmíněných autorů. Následně nahlédneme na českou prezidentskou tradici od roku 1918 a popíšeme si současné ukotvení prezidenta v moderní Ústavě. Po teoretické části přejdeme k praktické části práce, která bude zaměřena na komparaci jednotlivých českých prezidentů od roku 1993, kdy vešla v platnost

současná česká Ústava. Komparování budou společně prezidenti z doby před zavedením přímé volby se současným prezidentem.

Práce je členěna do šesti hlavních kapitol. Poslední kapitola, v níž je provedena samotná komparativní analýza je členěna do 5 podkapitol. První kapitola se zaměřuje na vymezení pojmu parlamentních režimů, se zaměřením na exekutivní moc s přihlédnutím na postavení prezidenta a jeho významu pro chod systému jako takového.

Druhá kapitola nám vymezí polo-prezidentské režimy. Díky nejednotnosti názorů na tento pojem se seznámíme hned s několika autory, kteří na sebe často navazují a opravují myšlenky svých předchůdců, aby lépe odpovídaly realitě moderních zemí.

V třetí kapitole nahlédneme na vývoj postavení prezidenta v českých zemích od konce habsburské monarchie v první čtvrtině 20. století. Čímž popíšeme nejen demokratické, ale i nedemokratické prezidenty, kteří tuto funkci zastávali až do počátku 90. let.

Ve čtvrté kapitole se zaměříme na moderní postavení prezidenta v ústavě platící od 1.1.1993, kdy došlo k rozdělení Československa. V kapitole jsou zahrnuty názory ústavních právníků na vykonávání prezidentských pravomocí s kontrasignací a bez kontrasignace.

Pátá kapitola je provedení diachronní komparativní analýzy tří českých prezidentů. Budeme sledovat 6 projevů prezidentského aktivismu, mezi nichž patří tvorba úřednických vlád, jmenování ministrů, jmenování soudců, jmenování rektorů a profesorů, udělování amnestií a milostí a využívání práva veta. Praktická část je uzavřena diskusí, která zhodnotí získané informace a porovná je s výsledky prací dalších autorů.

1. Parlamentní režim vlády

Parlamentní režim je jeden ze hlavních režimů modelů demokratických politických systémů. Mezi další demokratické režimy můžeme zařadit prezidentský systém a polo-prezidentský systém. Poslední jmenovaný je rozebírán v další části této práce. V těchto dvou teoretických kapitolách se společně podíváme na teoretické vymezení parlamentarismu, a v jakém postavení je v nich prezident ukotven. Každý demokratický stát světa potřebuje mít ke svému správnému fungování nastavenou funkční dělbu moci. Pro pochopení parlamentního systému se zaměříme pouze na exekutivu a legislativu (s důrazem na prezidenství) a jejich vzájemné působení. Dělbba moci je v případě parlamentního systému nejméně důsledná, a naopak propojení mezi větvemi moci je nejvýraznější (Kubát, 2007). V parlamentním politickém systému je exekutiva napřímo ovlivňovaná vůlí parlamentu. Vláda vzniká na základě důvěry většiny parlamentu, která může být jednobarevná, či koaliční. Parlamentní systémy nevyklučují i menšinové vlády bez vládní většiny. V těchto případech vzniká parlamentní koalice, jejíž složkou bývá strana či strany, které se přímo neúčastní na vládě. Oproti prezidentskému systému, který důsledně sleduje linii dělby moci, získávají tyto vlády výhodu zásadní účasti na legislativním procesu (Kubát, 2007). „*Vlády jsou nejen nejlépe personálně vybaveny pro přípravu zákonů, mají také nejvíce podnětů, proč a jak je vytvářet, případně měnit. Podněty spíše technické povahy generuje nejen správní praxe, ale též judikatura, kterou může odborný vládní aparát analyzovat spíše než členové parlamentů,*“ (Gerloch, Kysela, Kühn, Maršálek, Beran, Wintz & Tryzna, 2008).

Exekutiva parlamentních systémů je ze zásady dualistická. O moc se tak musí dělit prezident (v případě konstitučních monarchií monarcha) a vláda. Dualistická dělba exekutivní moci je základní prvek dělící od sebe parlamentarismus a prezidencialismus. Země, kde nacházíme prezidentský režim vládnutí mají exekutivu čistě monistickou, což znamená, že veškerá výkonná spadá do rukou prezidenta. Hlavním vykonavatelem výkonné moci v parlamentních demokraciích je předseda vlády neboli premiér (v Německu a Rakousku kancléř). Moc premiéra se může v každém systému lišit v návaznosti na jeho mocenském vztahu vůči zbytku členů vlády. Giovanni Sartori (2011) rozlišuje základní tři typy. První mezi nerovnými je hlava výkonné moci, která je zároveň i vůdcem vládnoucí politické strany. Tímto postavením se premiér stává prakticky neodvolatelný a může libovolně obsazovat ministerské posty. Druhým typem je takzvaný první mezi nerovnými. Zde premiér nemusí být vůdcem strany, ale jinak jsou jeho mocenská privilegia podobná prvnímu typu. Třetím a posledním

typem hlavy exekutivy je první mezi rovnými. Jeho postavení je nejisté a existenci má pevně spojenou s dalšími členy vlády, jejíž podoba není založena na jeho rozhodnutí (Sartori, 2011).

Druhou složkou parlamentárního dualismu exekutivní moci je prezident (v konstitučních monarchiích monarcha). Moderní postavení prezidenta v parlamentních demokraciích je produktem období mezi 19. a počátkem 20. století. Vycházelo z postupného omezování pravomocí monarchů, kteří byli odtrženi od moci výkonné. Proces omezování dal za vznik hlavy státu, která po zavedení republikánského zřízení přešla na prezidenta. Přesto státopěda přichází se dvěma koncepcemi postavení hlavy státu: 1. prezident je plně začleněn do rámce exekutivy a 2. bývá považován za orgán sui generis, jenž stojí mimo dělbu moci a jeho hlavním cílem je řešení krizí, které se v systému objeví (Holländer, 2011). Přesto mají prezidenti v parlamentních systémech spíše formální postavení. Úkolem prezidenta nebývá provádět vlastní politiku. První důležitou úlohou prezidenta je funkce reprezentativní, kterou můžeme dělit na vnitřní (svolávání schůzí parlamentu, vyhlášení parlamentních voleb a další) a vnější (zastupování státu navenek). Další jeho nezastupitelná pozice je založena na moderaci vyřešení politické krize, která způsobí zadrhnutí státu. (Holländer, 2011)

Prezidenti mají pravomoci jmenování předsedy vlády a jeho ministrů. Zde se ovšem můžeme taktéž bavit do určité míry o formální záležitosti, neboť zásadní vliv na jeho rozhodování má parlament, který musí jeho volbu posvětit důvěrou. Jedná se o garanční pravomoc. V některých zemích, mezi které můžeme zařadit například i Spolkovou republiku Německo, je prezident z tohoto procesu zcela vyřazen, neboť kancléř je volen Spolkovým sněmem. I jmenování a propouštění jednotlivých členů vlády může vykonat pouze na návrh kancléře, kdy jmenování je vnímáno jako direktivní příkaz, který prezident nemůže odmítnout. Další garanční funkci označujeme schopnost vracet zákony, podepisovat mezinárodní smlouvy, podávání návrhu na zrušení zákona Ústavnímu soudu, Vrchní velení ozbrojených sil a jmenování generálů (Wintr, 2008).

Prezidenti v parlamentních republikách, jakožto ústavní činitelé bez faktické moci, bývají voleni parlamentem, či speciálními shromážděními složenými z místních samospráv a parlamentu. Jedná se i o praktický prvek, neboť prezident bývá právě vykonavatelem vůle vlády, a tak se nedostává do názorového střetu s vládní většinou. Takovéto střety mohou totiž ztížit průběh každodenní politiky, či zablokovat stát v době politických krizích. Ovšem realita je taková, že řada parlamentárních republik si volí svého prezidenta v přímém lidovém hlasování. V současné době nalézáme určitou tendenci přecházení k přímé volbě. Česká republika spadá do této skupiny od prvních přímých voleb v roce 2013 také. Musíme si uvědomit, že přímá volba prezidenta, je jeden z prvků, který někteří autoři považují za mezní

hranici mezi parlamentarismem a polo-prezidencialismem. Můžeme to tak skutečně chápat, pokud se podíváme například na prezidentské systémy, kde přímá volba prezidenta funguje jako garant faktického oddělení exekutivy od legislativy. (Klíma, 2008) „*Přímo volený prezident může chápat svou moc jako nezávislou, odvozenou přímo od lidu a použitelnou i proti parlamentu,*“ uvádí autoři (Antoš, Grinc, Kindlová & Preuss, 2019). Proto se s tímto institutem setkáme později v analytické části. Pomocí tohoto mezníku v českém politickém systému budeme zjišťovat, zdali se aktivismus a nepřímá i politická moc prezidenta zvýšila, snížila, či zůstala zachována oproti období voleb prezidentů v parlamentu před rokem 2013. Námi získaná odpověď na tuto hypotézu nám tak pomůže lépe pochopit politickou situaci a zároveň umožní zařadit Českou republiku do jednoho z hlavních konceptů režimů demokratického vládnutí.

2. Poloprezidentský režim

Poloprezidentský režim vládnutí je druhou formou demokratického vládnutí, na kterou se zaměříme. Po zavedení přímé volby a jejím prvním uskutečněním v roce 2013 probíhá v českých nejen politologických kruzích debata, zdali se český politický systém této formě nepřiblížil. V této kapitole zohledníme pohledy několika nejvýznamnějších autorů, protože tento koncept stále není ucelený a debata o jeho pravé definici stále probíhá.

Za nejstarší popis poloprezidentských režimů označujeme dílo *A New Political System Model: Semi-Presidential Government* od Maurice Duvergera (1980). Ten ve své práci uvádí 3 základní faktory, které určují podstatu režimu:

- 1. prezident je volen lidovým hlasováním;*
- 2. prezident má značné pravomoci; a*
- 3. existuje také premiér a kabinet, podléhající důvěře shromáždění, který vykonává výkonné funkce*

Mezi další významné autory, kteří se zabývali poloprezidentskými režimy řadíme Matthew Shugarta a John Careyho. Tito dva autoři se pokusili ve své práci *Presidents and Assemblies* oddělit poloprezidentské režimy na dva typy systémů, a to na premiérsko-prezidentský a prezidentsko-parlamentní režim. Jejich premiérsko-prezidentský typ se částečně překrývá s definičními znaky Duvergera, ovšem jeho označení poloprezidentského režimu považují za zavádějící, protože vede lidi k myšlence, že se jedná o systém někde „na půli cesty“. První jejich kritérium popisuje hlavu státu volenou lidem a nikoliv parlamentem. Rozdíl oproti prezidentským režimům je, že takto volená hlava musí zároveň koexistovat s premiérem a jeho kabinetem. Premiér je tak hlavou exekutivy a nikoliv prezident. Druhé kritérium se nemusí nutně vázat pouze k legislativním typům pravomocí. Mezi systémem definující znaky patří „pravomoci související se sestavováním vlád, jako jsou nominace na ministerská portfolia vedle premiéra a také neministerské jmenovací pravomoci“. Prezident zde také nezaručuje legislativní kontrolu v kabinetu nebo shromáždění. Prezident nemá a nesmí mít možnost jednostranně odvolávat ministry. Takováto pravomoc by byla v rozporu se třetím faktorem (Shugart & Carey, 1992).

Prezidentsko-parlamentní režim vychází z následujících 4 kritérií:

- 1. lidová volba prezidenta;*

2. *prezident jmenuje a odvolává ministry vlády;*
3. *ministři kabinetu podléhají důvěře parlamentu;*
4. *prezident má pravomoc rozpustit parlament nebo zákonodárné pravomoci, případně obojí (Shugart & Carey, 1992).*

První a základní definiční znak prezidentsko-parlamentního systému tkví v lidové volbě prezidenta. Důležitý faktor pro prezidentsko-parlamentní systém je rovná pravomoc k odvolání členů kabinetu. Vychází z kombinace druhého a třetího kritéria, kdy prezident jmenuje a odvolává ministry vlády a zároveň ministři kabinetu podléhají důvěře parlamentu. Na rozdíl od prezidentských a premiérsko-prezidentských systémů, kde sice i prezident a shromáždění může mít vliv na sestavování vlády, tak pouze jedna z mocí má vliv na jejich odvolání. Významným rozdílem oproti čistě prezidentským systémům je omezená schopnost přežití legislativy, způsobená pravomocí prezidenta rozpustit parlament. S tím je spojena i schopnost přežití vlády, která je přímo napojena na důvěru daného legislativního shromáždění (Shugart & Carey, 1992).

O další vymezení se pokusil významný italský politolog Giovanni Sartori, který je zároveň kritikem práce Shugarta a Careyho, neboť kategorie premiérsko-prezidentských systémů zahrnuje i Rakousko a Island, což považuje za „vážný nedostatek rozlišovacích schopností“ (Sartori, 2011). Zároveň věří, že oba modely popisují pouze dvě rozdílné období politického systému Páté Francouzské republiky. Komplikovanost definice hodnotí tím, že se nejedná o systém v čisté formě, nýbrž ve formě smíšené. Sám pro polo-prezidentské systémy vymezuje pět vlastností a charakteristik:

1. *Hlava státu (prezident) je volena všelidovou volbou - přímo či nepřímo - na pevně dané funkční období.*
2. *Hlava státu sdílí exekutivní moc s premiérem, což vytváří strukturu duální autority, již vymezují tři kritéria:*
3. *Prezident je nezávislý na parlamentu, není však oprávněn vládnout sám či přímo, a jeho vůle proto musí být tlumočena vládou a procházet přes její rozhodnutí.*
4. *Premiér a jeho kabinet naopak představují instituce nezávislé na prezidentovi v tom, že jsou závislé na parlamentu - jsou závislé buď na důvěře, nebo na nedůvěře parlamentu (nebo na obojím) a v obou případech potřebují podporu parlamentní většiny.*

5. *Duální struktura autority polo-prezidentského systému umožňuje různé vyvažování a také přesouvání mocenské převahy uvnitř exekutivy, to však pod přísnou podmínkou, že trvá „potenciál autonomie“ každé složky exekutivy (Sartori, 2011)*

Podle Gianfranco Pasquina může být systém považován za polo-prezidentský v případě, kdy splní následující podmínky:

1. *Prezident republiky je přímo či nepřímo volen ve všelidovém hlasování*
2. *rezident republiky má pravomoc jmenovat předsedu vlády a v mezích rozpouštět parlament*
3. *Předseda vlády podléhá vyslovení důvěry parlamentu. Takto definovaný nebo nově definovaný polo-prezidentský režim vytváří strukturu dvojí autority*

Osobně považuje toto hodnocení za přesnější a vhodnější nežli to, které vydefinovali Shugart a Carey. Dle něj bude v polo-prezidentských systémech vždy duální dělba pravomocí, protože premiér a prezident budou mít vždy rozdílnou dělbu pravomocí. K soutěživé diarchii (kohabitaci) dochází zřídka, a to kdy prezident a premiér a nenáleží ke stejné parlamentní většině. Z toho důvodu nepovažuje Pasquino soutěžní diarchii za základní rys polo-prezidentských systémů. Toto chápání se staví do protikladu Sartoriho, který tento rys považuje za základní definiční charakteristiku polo-prezidentského systému v pátém bodě své definice. Důležité je zmínit, že osobně se Pasquino staví za to, že přímá volba prezidenta sama o sobě není definičním znakem, který by sám za sebe obstál ve vymezení polo-prezidentských republik. Stejně jako Sartori uvádí příklad Rakouské republiky, kde je sice tato forma volby prezidenta přítomná, ale tento systém nemůžeme za polo-prezidentský považovat, neboť zde neexistuje duální struktura autority a ani konkurenční diarchie. Rakouský prezident má v systému především ceremoniální funkci. Tím dochází k základní charakteristice polo-prezidentských republik, v nichž jsou nutné skutečné výkonné pravomoci v rukou prezidenta (Duverger, 2006).

Juan Linz pro polo-prezidentské systémy, které nazývá systémy s duální exekutivou, považuje za nezbytné:

1. *Prezident, který je volen lidem přímo či nepřímo a není nominovaný parlamentem*
2. *Premiér, který potřebuje získat důvěru v parlamentu*
3. *Prezident jmenuje premiéra, přestože potřebuje parlamentní důvěru*

4. *Prezident může rozpustit parlament* (Linz, 1985).

Nadále oproti parlamentním systémům Linz dává důraz na skutečné pravomoci, kterými prezident musí disponovat. Tím prezident pozbývá pozice ceremoniálního ústavního činitele, ale získává tak potenciál či skutečnou moc ovlivňovat politiku a vládní procesy (Linz, 1985).

Robert Elgie (1999) považuje za nutné celý koncept redefinovat, neboť během let došlo k složité debatě, která může působit zmatečně. Z ústavního hlediska považuje za nutné splnit pouhé dvě podmínky. Elgie (1999) uvádí, že: „*poloprezidentský režim lze označit jako situaci, kdy lidově zvolený prezident na dobu určitou existuje vedle premiéra a kabinetu, kteří jsou odpovědní parlamentu.*“ Jedná se zatím o nejzjednodušenější definici od jakéhokoliv autora vůbec. Definice a její definiční faktory nejsou dokonce ani zaměřené na pozici premiéra a prezidenta v politickém systému daného režimu, ale pouze na způsob, jakým se tyto ústavní činitelé dostávají do úřadu. Elgie shledává vhodnost své definice v její přímočarosti, jasnosti a zároveň, že se příliš nevzdaluje od definice, kterou ve svých třech bodech nadefinoval Duverger. Zároveň bere v potaz Sartoriho kritiku vůči Duvergerově první charakteristice, která dle něj může být pokládána za zavádějící, neboť nepočítá se státy, které využívají nepřímého hlasování, ale zároveň je prezident dostatečně silný na to, abychom zkoumaný systém mohli považovat za polo-prezidentský. Mezi takové země autor řadí Finsko v minulém století. Elgie uvádí, že leč polo-prezidentské systémy sdílí základní ústavní struktury, které nadefinoval, může se politická praxe v jednotlivých zemích zásadně lišit. V některých může být prezident ústavně silný, ale politicky naopak velice slabý a chová se spíše ceremoniálně. Dále se můžeme setkat s přesným opakem slabě ústavně postaveného prezidenta, který ve skutečnosti významně ovlivňuje politické dění. Tyto variace v postavení prezidenta se mohou projevit na vztahu s premiérem, kdy mu prezident může dominovat, nebo premiér může dominovat prezidentovi, či dokonce ani jeden z nich nemusí převyšovat jeden druhého (Elgie, 1999).

O definici polo-prezidentských systémů se též pokusilo několik českých politologů. Vít Hloušek, Lubomír Kopeček a Jakub Šedo se staví do opozice výše zmíněných autorů a vymezují se vůči definičnímu znaku založeném na přímém, či nepřímém všelidovém hlasování prezidenta. Vychází ze zkušenosti států střední a východní Evropy po roce 1989, které po pádu komunistických režimů často tuto formu volby zaváděly. Realita je taková, že dva sousedské státy v regionu se v tomto ústavním nastavení liší, ale reálné politické postavení prezidenta může být takřka identické. Důležitým definičním znakem se tak stává ona faktická moc, kterou prezident uplatňuje. Příkladem může být opět Finsko minulého století, kde ústava dávala prezidentovi široké pravomoci, ale volba probíhala podobně jako v současných Spojených

státech Amerických, kde voliči volí kolegium volitelů, kteří až následovně zvolí prezidenta. Přímá volba tak absentovala, ale prezident byl pro systém významný politický hráč (Hloušek, Kopeček & Šedo).

Podobně se vyjadřuje i Michal Kubát, který nepovažuje přímé volby za nejdůležitější definiční znak, ale uznává, že mohou posílit prezidentovu legitimitu, která má celkový vliv na moc, kterou v systému uplatňuje. Kubát se ve svých názorech nejméně ztotožňuje s Elgiem, jehož definice je dle něj „nic neříkající“ a z analytického hlediska se pojem polo-prezidentských republik zcela vyprazdňuje (Kubát, 2014). Za nejdůležitější považuje prezidentovu moc a dochází ke svému vlastnímu seznamu definičních znaků:

- 1. Dělbá moci je provedena na základě principu převahy moci výkonné nad mocí zákonodárnou.*
- 2. Výkonná moc je dvouhlavá, přičemž obě její složky mohou reálně vládnout, tj. prezident kromě toho, že je hlavou státu, je rovněž držitelem výkonné moci, o kterou se však musí dělit s premiérem, a to v závislosti na politických podmínkách.*
- 3. Prezident je nezávislý na parlamentu, protože je volen odděleně od něj (přímo nebo nepřímo) a není mu politicky odpovědný. Může však parlament kdykoliv rozpustit.*
- 4. Premiér (a vláda) se odvozuje současně od prezidenta i parlamentu, politicky odpovědný je však pouze vůči parlamentu a může tedy fungovat jen s jeho souhlasem, resp. Tolerancí (Kubát, 2014).*

3. Vývoj prezidenství na českém území mezi léty 1918-1992

Historie republikánského státního zřízení se v českých zemích začíná psát na podzim roku 1918. První republika vznikla dne 28.10.1918. Její ústava vznikla již od dva týdny dříve dne 14.10. Ta až do roku 1920 fungovala pouze jako ústava prozatímní, do čehož se promítlo vymezení slabých prezidentských pravomocí, kdy prezident nedisponoval jakýmkoliv exekutivními schopnostmi. Omezené pravomoci zdůrazňovaly revoluční povahu Prozatímní ústavy. Do funkce prezidenta byl zvolen na první schůzce Revolučního Národního shromáždění Tomáš Garrigue Masaryk, jenž byl v té době v zahraničí. Po jeho návratu započal diskusi s dalšími státními představiteli ohledně úlohy prezidenta v politickém systému. Ještě v květnu roku 1919 se tak dočkal rozšíření kompetencí (především jmenování a odvolávání jednotlivých členů vlády) vyplývající z ústavní novely, která upravovala i vzájemné vztahy dalších ústavních orgánů (Balík, Hloušek, Holzner & Šedo, 2007).

Důležitým zlomem bylo přijetí Únorové ústavy v roce 1920. Tato ústava byla pouze minimálně novelizována a byla uchována až do roku 1938. Československo touto ústavou zavedlo parlamentní formu vládnutí. Důvodem byla obava z koncentrace moci v jediné osobě. I samotné prezidentské volby probíhaly parlamentně a prezidentské pravomoci nebyly rozsáhlé. Hlavní úloha byla spíše symbolická, jakožto obnova české státnosti. Ovšem je důležité zmínit rozšíření pravomocí o suspenzivní veto. Prezidentský mandát byl z dnešního pohledu nestandardně dlouhý a trval 7 let. Zvolen prezident mohl být maximálně dvakrát po sobě, ale prezidentu Masarykovi to bylo umožněno čtyřikrát, protože na prvního československého prezidenta se toto pravidlo nevztahovalo. Celé působení prezidenta Masaryka v úřadě je především charakteristické jeho symbolikou pro národ československý a jeho obnovu po několika staletích pod nadvládou habsburské monarchie. Svého společenského postavení využíval, aby svým vlivem překračoval své ústavní vymezení a často se i tak vtěloval do arbitra v základních společenských problémech, které se snažil rozsoudit. Po jeho abdikaci, která byla způsobena špatným zdravotním stavem, byl zvolen druhým prezidentem Edvard Beneš, který byl i zároveň posledním prezidentem První republiky. Jeho období bylo ovlivněno nejen tíživou mezinárodní situací, ale i vnitrostátním pnutím, způsobeným německou etnickou menšinou. Prezident Beneš podal abdikaci po událostech Mnichovské dohody. Ovšem později v této funkci nadále pokračoval v rámci exilové vlády v Londýně. Toto období je ovšem rozporuplné a jeho legitimita bývá občas zpochybňována (Balík et al., 2007).

Dnem 30.9.1938 započalo období Druhé republiky. Toto období skončilo březnem 1939 odtrhnutím Slovenského státu a zřízením Protektorátu Čechy a Morava. Éra Druhé republiky je charakteristická postupným opouštěním demokratických tradic První republiky. Prezidentem byl v listopadu zvolený Emil Hácha. Zpočátku byla jeho osoba vnímána jako kontinuita demokratického systému. To se později ukázalo jako spíše iluzorní představa. Prezidentem zůstal až do konce existence Protektorátu Čechy a Morava. Protektorátní zřízení bylo typické svým totalitarismem a područím Třetí říši. V daném období došlo k jediné historické změně oficiální funkce prezidenta na tzv. státního prezidenta, jehož postavení bylo zcela závislé na německé nadvládě. To platilo i u ostatních státních orgánů. Veškerá prezidentská rozhodnutí podléhala souhlasu říšského protektora. Do září 1941 Hácha pracoval jistým způsobem jako ochránář lidu proti zlovůli nadvlády, ale později z něj byla pouhá propagandistická loutka (Balík et al., 2007).

O období 1945 až 1948 se můžeme bavit jako o Třetí republice. Po celou její existenci platila prvorepubliková ústava. Ovšem prvorepubliková ústava nebyla respektována a počítalo se s vytvořením nové, lidově demokratické ústavy. Toho ovšem nebylo v tomto období dosaženo. Zároveň prezident disponoval pravomocí prezidentských dekretů. Další vzniklá ústava z 9.května 1948 byla již zcela podřízena komunistické ideologii. Za třetí republiky se do prezidentské funkce navrátil bývalý prvorepublikový a exilový prezident Edvard Beneš, který díky své moci tvořil ústřední osobu celého systému. Významnou moc uplatňoval skrz již zmíněné výjimečné pravomoci založené na dekretech. Abdikaci podal 7.června 1948 po událostech 20. února, kvůli výhrůzkám ze strany členů komunistické strany a jejich přívrženců z řad občanů (Balík et al., 2007).

Následující periodu můžeme vymezit léty 1948 až 1968. Politický systém tohoto období měl jisté ústavněprávní vymezení, které bylo zásadně odlišné od politické reality, která v Československu panovala. Ústavně moc byla vykonávána nejvyššími státními orgány, ale za reálnými rozhodnutími stál Ústřední výbor Komunistické strany Československa. V tomto období se setkáváme se 4 ústavními texty (Zimek, 2006):

1. *Únorová ústava (1920)*
2. *Květnová ústava (1948)*
3. *Socialistická ústava (1960)*
4. *Zákon o československé federaci (1968)*

Květnová ústava vycházela, krom důrazu na primát dělnické třídy a nutnost vybudovat socialismus, z té Prvorepublikové. Socialistická ústava deklarovala budování socialismu za dokončené a posunula rétoriku dál k potřebě vybudovat komunismus. Též zavedla článkem č. 4 vedoucí úlohu KSČ. Prezident byl poprvé odpovědný parlamentnímu tělesu (Národnímu shromáždění) a jeho doba úřadu byla zkrácena na 5 let. Ústava z roku 1968 tyto podmínky úřadu pouze potvrdila (se změnou převedení odpovědnosti na nově vzniklé Federální shromáždění). Za toto období se krom předúnorového prezidenta Beneše vystřídali další čtyři prezidenti. První prezident Klement Gottwald dokonce spojil funkci hlavy státu a Strany. Druhým prezidentem se stal Antonín Zápotocký, který v čele strany nestál. Spojení těchto dvou funkcí se znovu podařilo až Antonínu Novotnému, který stranu vedl i během prezidentského období Zápotockého. Posledním prezidentem období mezi léty 1948 až 1968 byl zvolen Ludvík Svoboda, který v úřadu zůstal až do normalizačního období (Balík et al., 2007).

1.1.1969 vstoupil v platnost Ústavní zákon o československé federaci (Zimek, 2006). Z ústavněprávního hlediska prezidentské pravomoci významně nezasáhla. Nejvýznamnější změna nastala až v roce 1975, která umožnila zvolení nového prezidenta Gustava Husáka namísto nemocného Ludvíka Svobody. Gustav Husák oproti svému předchůdci znovu stál i v čele Ústředního výboru KSČ a představoval tak i hlavní politickou sílu v zemi. Ve funkci generálního tajemníka byl později nahrazen Milošem Jakešem v roce 1987. Svou prezidentskou funkci si ponechal až do pádu režimu, kdy abdikoval po jmenování „Vlády národního porozumění“ (Ryantová, 2016).

Na konci roku 1989 byl zvolen novým prezidentem ČSSR Václav Havel, jehož prezidenství v rámci stále jednotného československa probíhalo pod ústavou z roku 1968, která prošla v tomto období několika novelizacemi. Zásadní byla například zrušení vedoucí úlohy KSČ (Zimek, 2006).

4. Pravomoci prezidenta České republiky

Prezident ČR je hlavou státu, která je volena v přímých volbách a není z výkonu své funkce odpovědná. Ústava (1993) dává prezidentovi celou řadu významných pravomocí, které dělíme na kontrasignované a bez kontrasignace. Toto dělení vychází z logiky parlamentní demokracie, ale ne zcela důsledně. Důslednosti by bylo dosaženo nutností kontrasignace při všech prezidentských aktech (Klíma, 2005).

Pravomoci bez kontrasignace v článku 62 ústavního zákona (1993):

- a) jmenuje a odvolává předsedu a další členy vlády a přijímá jejich demisi, odvolává vládu a přijímá její demisi,*
- b) svolává zasedání Poslanecké sněmovny,*
- c) rozpouští Poslaneckou sněmovnu,*
- d) pověřuje vládu, jejíž demisi přijal nebo kterou odvolal, vykonáváním jejích funkcí prozatímně až do jmenování nové vlády,*
- e) jmenuje soudce Ústavního soudu, jeho předsedu a místopředsedy,*
- f) jmenuje ze soudců předsedu a místopředsedy Nejvyššího soudu,*
- g) odpouští a zmírňuje tresty uložené soudem a zahlazuje odsouzení,*
- h) má právo vrátit Parlamentu přijatý zákon s výjimkou zákona ústavního,*
- i) podepisuje zákony,*
- j) jmenuje prezidenta a viceprezidenta Nejvyššího kontrolního úřadu,*
- k) jmenuje členy Bankovní rady České národní banky.*

Pravomoci bez kontrasignace, nebo též pravomoci výlučné, nebo pravomoci autonomní, prezident vykonává nezávisle na vládní moci. Můžeme je dělit do dvou skupin: ústavně konstitutivní a související s činnostmi nebo zasahující do činností jiných ústavních orgánů systému dělby moci. Článek 62 taxativně vymezuje prezidentovy možnosti jeho autonomního rozhodování. Přesto je mu umožněno určité manévrování, které je způsobeno osobním výkladem ústavní zvyklosti a specifickou politickou situací, která mu ono balancování na hraně ústavnosti umožní. Mezi nejznámější případy takového manévrování dozajista patří pravomoci spojené s druhou hlavou exekutivy, a to především s její konstitucí. S tímto aktem je spojený i článek 68 Ústavy ČR popisuje proces jmenování předsedy vlády a zbytku vládních členů. Právně prezident není ničím ve svém výběru vázán. Základním principem a cílem jeho

snažení by mělo být najít takového kandidáta na premiéra, který je schopen si zajistit parlamentní většinu a být tak schopen sestavit životaschopnou vládu. Vůči jmenování ministrů Klíma (2006) uvádí, na základě dvojího výkladu slov „na jeho návrh jmenuje ostatní členy vlády“, že *“podle prvního výkladu má prezident republiky povinnost jmenovat ministra navrženého předsedou vlády. Druhý výklad by vedl k závěru, že prezident republiky jmenuje člena vlády pouze na návrh předsedy vlády, avšak nemusí tohoto návrhu využít v tom smyslu, že nejmenuje nikoho.”* Klíma se kloní k platnosti prvního výroku, neboť vychází z ústavní konstrukce vztahů nejvyšších státních orgánů (Klíma, 2006).

Kontrasignované pravomoci v článku 63 ústavního zákona (1993):

- a) zastupuje stát navenek,*
 - b) sjednává a ratifikuje mezinárodní smlouvy; sjednávání mezinárodních smluv může přenést na vládu nebo s jejím souhlasem na její jednotlivé členy,*
 - c) je vrchním velitelem ozbrojených sil,*
 - d) přijímá vedoucí zastupitelských misí,*
 - e) pověřuje a odvolává vedoucí zastupitelských misí,*
 - f) vyhlašuje volby do Poslanecké sněmovny a do Senátu,*
 - g) jmenuje a povyšuje generály,*
 - h) propůjčuje a uděluje státní vyznamenání, nezmocní-li k tomu jiný orgán,*
 - i) jmenuje soudce,*
 - j) nařizuje, aby se trestní řízení nezahajovalo, a bylo-li zahájeno, aby se v něm nepokračovalo,*
 - k) má právo udělovat amnestii.*
- (2) Prezidentovi republiky přísluší vykonávat i pravomoci, které nejsou výslovně v ústavním zákoně uvedeny, stanoví-li tak zákon.*
- (3) Rozhodnutí prezidenta republiky vydané podle odstavce 1 a 2 vyžaduje ke své platnosti spolupodpis předsedy vlády nebo jím pověřeného člena vlády.*
- (4) Za rozhodnutí prezidenta republiky, které vyžaduje spolupodpis předsedy vlády nebo jím pověřeného člena vlády, odpovídá vláda.*

Pravomoci s kontrasignací se vyznačují podmínkou společného rozhodnutí prezidenta a předsedy vlády, nebo jím pověřeného člena vlády. Na první pohled se nám může jevit pravomoc s kontrasignací nevhodná pro analýzu prezidentského aktivismu, neboť de iure nevychází čistě

z prezidentovy autonomie. V politické realitě mají prezidenti České republiky tendenci často vnímat pravomoci sdílené, jako pravomoci především vložené do jejich rukou. Kontrasignace je tak z jejich pohledů vnímána jako pouhá právní legitimizace daného kroku a souhlas, že zainteresovaný resort spojený s danou pravomocí je schopen prezidentovo rozhodnutí provést, přestože druhá kontrasignovaná osoba má z právního hlediska neméně velké slovo na dané rozhodnutí. Míra nutnosti spolupodpisu může poukázat na sílu postavení prezidenta v daném systému. Například prvorepubliková Ústava vyžadovala spolupodpis u každého úkonu moci vládní a výkonné, čímž byl prezident oproti postavení v současné Ústavě významně oslaben (Bartoň, 2007; Koudelka, 2018).

5. Komparativní analýza prezidentů České republiky

Tato práce si za svůj hlavní cíl dává zjištění, zda či do jaké míry změnilo zavedení přímé volby prezidenta jeho politické chování. Je-li odpověď kladná, můžeme, díky této změně chování, diskutovat o současné klasifikaci politického systému. Prezidenti v letech 1993 až 2012 byli voleni při společných schůzích obou poslaneckých komor. V těchto volbách vyhrály dvě již známé a vlivné politické figury – prvním byl bývalý politický disident a umělec Václav Havel. Později se prezidentem stal Václav Klaus, který je známý jako první premiér samostatné České republiky a zároveň jako tvář ekonomického transformačního procesu 90. let. V roce 2012 byla schválena novela ústavy, která zavedla přímou volbu prezidenta. Následně v roce 2013 byla poprvé přímo zvolena hlava státu. Prezidentem se stal Miloš Zeman, známý jako věčný ideologický rival Václava Klause. Změna volby hlavy státu se tak stává ústřední událostí pro tuto práci, která vychází z premisy, že se jedná o akt tak závažný, že je schopný změnit základní povahu politického režimu.

V této kapitole se budeme ptát na výzkumnou otázku: *„Jak se změnila úroveň prezidentského aktivismu po zavedení přímé volby prezidenta?“* Pro získání odpovědi na výzkumnou otázku jsme zvolili diachronní komparativní metodu. Celá kapitola je rozdělena do 6 různých podkapitol, kdy každá je zasvěcena jednomu projevu prezidentského aktivismu. Komparace je provedena rozdělením do 4 postupně jdoucích kroků. Nejprve jsou popsány jednotlivé kroky bývalých prezidentů Václava Havla a Václava Klause. Následně jsou oba případy srovnány. V neposlední řadě je popsán případ Miloše Zemana, jenž je podroben komparaci s předešlými prezidenty. Logika aplikování zvolené metody se zakládá na vývoji ústavního pořádku v České republice a dělí tak prezidenty do skupiny před zavedením přímé volby a po jejím zavedení. Tento způsob komparace nám tak umožňuje zajistit, že budeme schopni odhalit, zdali prošel změnou politický systém, či zdali odlišnosti prezidentů se zakládají čistě na jejich osobních způsobech zastávání se prezidentského úřadu. V diskusi budou výsledky této analýzy zhodnoceny a srovnány s výsledky dalších prací dalších autorů. V konečné části vyvodíme závěr, zdali prošel prezidentský aktivismus systémovou proměnou, či je chování prezidentů čistě osobním a zdánlivě nahodilým jevem.

5.1 Úřednické vlády

	Václav Havel	Václav Klaus	Miloš Zeman
Úřednické vlády	Vláda Tošovského	Fisherova vláda	Rusnokova vláda

Václav Havel

Po pádu vlády Václava Klause v roce 1997 se nacházela Česká republika v patové situaci, kterou částečně přebíral do svých rukou Václav Havel a započal jednání o vytvoření nové vlády. K jednání přizval i Josefa Luxe, předsedu dosavadní vládní strany KDU-ČSL. Havlovo pole působení tak nebylo omezováno, díky slabé pozici ODS a touhou straníků druhé největší strany ČSSD, jenž vyžadovali co možná nejrychleji uspořádat předčasné volby. Problematická politická situace tak neumožňovala sestavení stranické vlády, která by získala většinu v parlamentu. Lux byl pověřen jednáním o nové podobě vlády, bez toho, aniž by měl jistotu, zdali bude v budoucnu jmenován premiérem. Tím získal pozici pomyslného informátora, přestože tento institut Ústava České republiky nezná. Lux navrhnul Josefa Tošovského, jako kandidáta na premiéra. Tošovský zřejmě byl i osobním favoritem tehdejší hlavy státu, která ho jmenovala a dala mu volnou ruku při sestavování vlády. Kabinet byl od počátku prezidentem zamýšlen jako překlenutí přechodného období, čímž zaručil nutnou podporu sociální demokracie při hlasování o důvěře. Podmínky bylo dosaženo a kabinet vládl pouze od ledna do července 1998, kdy byly uspořádány předčasné volby. Možným faktorem pro silnou autonomii Tošovského mohla být nemoc prezidenta Havla, s níž se v dané době potýkal a opustil tak od své politické angažovanosti (Hloušek & Kopeček, 2012).

Václav Klaus

Po konci druhé Topolánkovy vlády v roce 2009, jejíž pád byl zapříčiněn mimo jiné vnitřní erozí vládních stran, bylo nutné najít vládu náhradní. Nástupcem se tak stala druhá úřednická vláda polistopadových českých dějin. Prezident se z počátku snažil do tvorby nové vlády aktivně zasahovat, ale do jeho práce vstoupilo několik faktorů, které mu v tom zabránily. Prvotní myšlenka ponechat „dovládnout“ dosavadního premiéra Topolánka nebyla možná z důvodu vzájemných nesympatií mezi ním a prezidentem. Zároveň se Topolánek obával, že by se prezident inspiroval v situaci okolo vlády Tošovského a pokusil se jmenovat premiéra dle vlastního uvážení, který by dovedl Česko až do předčasných voleb. Tehdejší předseda sociální demokracie Jiří Paroubek přišel s návrhem úřednické vlády s širokou parlamentní podporou, jejímž cílem by bylo překlenout období do uspořádání předčasných voleb. Díky prezidentovým

pokusům se aktivně zapojit, došlo k určitému politickému spojení hlavních rivalů z vedení ČSSD a ODS, jež se snažili společně bránit proti prezidentovu autonomnímu rozhodování (Hloušek & Kopeček, 2012).

Nový premiér Jan Fischer byl jmenován 9. dubna, přestože ústavní odborníci danou praxi neuznávají jako ideální, neboť došlo k obejití ústavy a do května 2009 byli v úřadu premiéři dva (Nejezchlebová, 2009). Tvorba nové vlády byla zcela v gesci dvou největších stran, čímž byla omezena role jak prezidenta, tak designovaného premiéra. Konečná vládní sestava tak i odpovídala rozložení v parlamentu a nejvíce resortů získali lidé za nimiž stály dvě největší strany. Poslední dvě místa získali lidé, které nominovala strana Zelených. I přes ministry, za jejichž nominací stály parlamentní strany, Fischer deklaroval jasnou apolitičnost této vlády. Přestože původním záměrem úřednické vlády bylo překlenout období do předčasných voleb, tak k nim nakonec nedošlo. To způsobil odpor Ústavního soudu, který nesouhlasil s jednorázovým ústavním zákonem pro předčasné volby. Paroubek tak na situaci rezignoval a vláda dovládla až do řádného volebního termínu v roce 2010 (Hloušek & Kopeček, 2012).

Srovnání úřednických vlád v období Václava Havla a Václava Klause

Rozdíl v rolích obou prezidentů v tvorbě úřednické vlády byl především ve vlivu, který měly v dané situaci dvě nejsilnější strany. V období prezidenta Václava Havla bylo umožněna silná autonomie prezidenta v možnostech jmenování nestranického premiéra, neboť panující politická situace neumožňovala mezistranické jednání, z nichž by vzešla vláda vlastní. Slabá ODS a ČSSD, která toužila po předčasných volbách dala prezidentovi volnou ruku. Naopak situace během úřadování prezidenta Klause byla zcela opačná, kdy obava dosavadního premiéra Topolánka z možnosti inspirace Klause ve vzniku Tošovského vlády spojila úhlavní politické nepřátele v určitou politickou alianci, při níž byl prezident odstřižen od politických jednání a de facto jej přinutili přijmout výsledky jednání stran. Společné rozhodnutí se promítlo i do způsobu, kterým si designovaní premiéři vybírali své ministry. Zatímco Tošovský vybíral své členy vlády dle svého uvážení, Fischer získal předem vybrané budoucí ministry politických stran, na nichž se společně předsedové stran ČSSD, ODS a Zelených domluvili. Více vlivu na vzniku úřednické vlády i tak získal prezident Havel, jehož slabé politické angažmá mohlo být způsobeno špatným zdravotním stavem, čímž přenesl svůj iniciační vliv na Luxe a později na Tošovského.

Miloš Zeman

Po pádu Nečasovy vlády, který podal demisi 17. června 2013, započalo hledání nástupce, který by povedl vládní kabinet. V dané době vládní strany nadále věřily, že vláda bude pokračovat ve stejné formaci, v níž existovala již od roku 2010, ale se změnou dosavadního premiéra, jehož pověst byla narušena kauzou spojenou s Janou Nagyovou. Jedna z možností byla i vláda v rukou opoziční strany ČSSD, v jejímž čele stál Bohuslav Sobotka, jenž se ale vyjádřil, že by případnou nabídku prezidenta Zemana nepřijmul (Jiříčka & Válková, 2013). Přes vnitrostranická jednání ODS, kterými se mělo rozhodnout o novém premiérovi, dával prezident jasně najevo, že rozhodnutí o budoucí hlavě exekutivy je čistě v jeho kompetenci. Taktéž odmítal možnost předčasných voleb, či hovořil o neexistující nutnosti většinové podpory budoucího premiéra v Poslanecké sněmovně (Wirnitzer, 2013). Později byly potvrzeny jeho plány na úřednický kabinet. Vedení nové vlády se na základě jeho rozhodnutí ujal bývalý ministr financí Jiří Rusnok. I přes nezískání důvěry v Poslanecké sněmovny pokračovala Rusnokova vláda v úřadu až do nástupu nové, neboť Ústava České republiky nedává prezidentovi přesné podmínky, kdy by měl jmenovat premiéra nového po nezdařilém pokusu o získání důvěry. Je ovšem omezen instrumentem rozpuštění sněmovny, po němž musí zákonitě dojít do 60 dnů k předčasným volbám (Kopecký, 2013). Prezident tak získal v tomto období zásadní moc při tvorbě nové vlády, což umožnilo obejít klasických pravidel parlamentní demokracie. Mezi Zemanovu argumentaci, proč šel proti parlamentní většině, v jejímž čele stála Miroslava Němcová, patří i odvolávání se na jeho legitimitu, která mu byla svěřena přímou volbou, v níž byl zvolen jako první (Jiříčka, 2013).

Srovnání úřednických vlád v období Miloše Zemana a prezidentů před zavedením přímé volby

Přestože v roce 2013 byla politická situace také velice složitá, stále existovala možnost výměny premiéra, čímž by bylo umožněno vládě dojít k dalším volbám ve stejném složení jako do aféry Nečase a Nagyové. Stejná možnost v předchozích případech nebyla možná a prezidenti tak učinili kroky, které byly nakonec posvěceny i parlamentní důvěrou. Oproti tomu se Miloš Zeman rozhodl pro úřednickou vládu bez důvěry. Získal tak nepřímý vliv nad politickou situací v zemi na příštích několik měsíců. Je důležité neopomenout, že své kroky se pokusil legitimizovat skrz tvrzení o posíleném mandátu, který mu byl udělen lidem v přímých volbách. Za daných okolností se tak můžeme bavit o zatím nejproblematictější přístup k úřednickým vládám ze strany prezidentů vůbec.

5.2 Jmenování ministrů

	Václav Havel	Václav Klaus	Miloš Zeman
Jmenování ministrů	Jan Kavan, Václav Grulich, Miroslav Grégr	Milan Urban, David Rath, Karel Schwarzenberg a celá vláda, Karolína Peake	Milan Chovanec, Jan Mládek, Andrej Babiš, Miroslav Poche, Michal Šmarda, Jan Lipavský

Václav Havel

První přenice při jmenování ministrů nastala při sestavování kabinetu Miloše Zemana v roce 1998. Havel váhal při jmenování Jana Kavana a Václava Grulicha kvůli nařčení z údajné spolupráce s komunistickým režimem (Spurný, 1998). Prezidentovo váhání později přešlo do sporu s Milošem Zemanem, který v této době tvrdil, že se prezident má v takové situaci chovat ceremoniálně a jmenování ministrů by měl provést automaticky dle premiérova přání. Ke jmenování obou ministrů později došlo (Zeman, 1998).

V roce 2001, po uvolnění pozice vicepremiéra v již existující vládě, navrhnul tehdejší premiér Miloš Zeman dosavadního ministra Miroslava Grégra jako náhradu na tento post. Havel měl jisté pochybnosti o jeho jmenování a prohlásil: „*Ty výhrady nejsou ani osobní, ani politické, jsou to výhrady filozofické. Já prostě nesouhlasím s jeho viděním, s jeho pojetím ekonomiky, jeho ‚technologické zóny‘ považuji za zničení naší země.*“ Již v květnu daného roku ustoupil a Grégra jmenoval (Šeliga, 2019). „*Jsem povinen odvolat ministra, kterého si premiér už nepřeje mít ve vládě, ale u jmenování nových ministrů to není tak úplně jisté... Kdybych seděl na Hradě jenom kvůli tomu, abych podepisoval, co přede mne jiní položí na stůl, pak bych tu svou funkci zesměšnil. A až se pan předseda vlády Zeman jednou stane prezidentem, určitě by se na mne zlobil, že jsem dopustil, že takovouto roli musí hrát i on,*“ vyjádřil se Havel později ke svému postupu při obou problematických postupech při jmenování ministrů (ČTK, 2021).

Václav Klaus

Během funkčního období druhého českého prezidenta se objevila při jmenování ministrů celá řada obstrukcí a výtek. První problém se ze strany Klause objevil v březnu 2003, kdy premiér Vladimír Špidla podal žádost o odvolání ministra průmyslu Jiřího Rusnoka a následně žádal o jmenování jeho nástupce Milana Urbana. Prezident s odvoláním a jmenováním souhlasil pouze za podmínky Urbanovy dostatečné znalosti cizích jazyků, které považoval za

zásadní pro vykonávání dané funkce. Dále Klaus po Špidlovi požadoval záruku, že se jedná o poslední personální změnu vlády. Urban byl o několik dní prezidentem jmenován, potom co byl prezident ujištěn o finální podobě vlády a o Urbanově dostatečné znalosti anglického a francouzského jazyka (ČTK, 2017)

Druhý problém při jmenování ministra vlády nastal v druhé polovině roku 2005. Během vlády Jiřího Paroubka se uvolnila pozice ministra zdravotnictví, kterou do té doby zastávala Milada Emmerová. Paroubek navrhnul prezidentovi jmenovat Davida Ratha, jenž byl již ve funkci prezidenta České lékařské komory. Klaus tuto kumulaci funkcí považoval za střet zájmů a odmítal jej jmenovat do doby, dokud z pozice prezidenta ČLK neodstoupí. Rath prezidentovi vyhověl a 4. listopadu 2005 se tak postavil do čela ministerstva zdravotnictví (Husarová & Kopp, 2005).

Na konci roku 2006 přišla obstrukce při jmenování staronové vlády Mirka Topolánka. Prezident odmítal jmenovat celou vládu a zároveň měl problém specificky i s konkrétním jménem na seznamu navržených ministrů. Zelení vybrali Karla Schwarzenberga, jako budoucího ministra zahraničí. Klaus s ním nesouhlasil kvůli údajně příliš silným vztahem mezi Schwarzenbergem a Rakouskem. Přestože Klaus odmítal tvrzení, že za jeho neochotou jmenovat celou vládu stály antipatie mezi ním a Topolánkem, mohl tento faktor hrát roli v obstrukcích, které způsobil. Vláda byla nakonec v celé původně navrhované formaci prezidentem jmenována a získala důvěru (Jeřábková, 2021).

Poslední Klausova výhrada při jmenování nového ministra nastala těsně před koncem jeho úředního období. Alexandr Vondra uvolnil pozici ministra obrany. Nečas následně navrhnul Karolínu Peake, která byla v očích Klause hodnocena jako nezkušená a dle něj by neměla dostatečnou autoritu u vojáků. Výtky tak byly založeny nejspíše na šovinismu nasměřovanému vůči jejímu pohlaví. Prezident nakonec ustoupil a Peake ministryní obrany jmenoval (Jeřábková, 2021).

Srovnání jmenování ministrů v období Václava Havla a Václava Klause

Rozdílem dvou prezidentů v postupu při odmítání jmenování ministrů jsou jejich důvody, proč daného ministra odmítají. Havel se při odmítání ministrů odvolával na ideologické důvody. Prohřeškem Kavana a Grulichy byla jejich údajná spolupráce s komunistickým režimem. Grégr zase nevyhovoval svým pojetím chápání ekonomie. Havel si tyto „veta“ obhajoval a deklaroval, že tato pravomoc prezidentovi náleží. Naopak Klausem uvedené důvody byly spíše založeny na schopnostech, či postavení, ve kterých se nominovaní ministři nacházeli. V případě Peake je možné hledat příčinu v Klausově konzervativním

světonázoru. Zásadní rozdíl je v tom, že Havel svým jednáním nikdy neodporoval vzniku zbytku celé vlády, jako Klaus v případě kabinetu Mirka Topolánka. Přesto ani jeden nezvládl se svým „vetem“ uspět a kabinety vznikly, či byly doplněny o nové ministry dle původních návrhů.

Miloš Zeman

První problémy Zemana se jmenováním ministrů nastaly při tvorbě vlády Bohuslava Sobotky v lednu 2014. Prezident otálel se jmenováním hned několika ministrů. Za ČSSD to byl Milan Chovanec a Jan Mládek. Další problémovým ministrem byl Andrej Babiš, neboť Zeman požadoval negativní lustrační osvědčení, ale nakonec souhlasil se jmenováním všech ministrů, včetně Babiše za podmínky projití služebního zákona prvním čtením (ČTK, 2018).

První blokáce ministra prezidentem, která uspěla, nastala v roce 2018. Zeman v tomto období odmítal jmenovat Miroslava Pocheho, kvůli jeho vstřícnému přístupu k imigraci do Evropy. Politický pat táhnoucí se několik měsíců byl nakonec vyřešen změnou nominace na ministra zahraničí, kterým se později stal Tomáš Petříček. Přestože Zeman blokoval jmenování nového ministra, nezabránil vzniku celé vlády a do čela české diplomacie se přechodně postavil Jan Hamáček (Novinky, 2018). Druhým úspěšným „vetem“ se stalo jmenování Michala Šmardy ministrem kultury v roce 2019. Zeman nesouhlasil s nedostatečnou odborností v oblasti kultury. Proti Šmardovi se později postavil i premiér Babiš. Šmarda tak později svou nominaci stáhl a zastoupil jej Lubomír Zaorálek, čímž byla zakončena vleklá vládní krize (Novinky, 2019).

Poslední spor ohledně jmenování ministra proběhl na konci roku 2021. Jan Lipavský, nominovaný Pirátskou stranou na ministra zahraničí, padl Zemanovi v nemilost, neboť podle prezidenta nedosáhl dostatečného vzdělání a měl odtažitý vztah nejen vůči Visegrádské skupině, ale i Izraeli. Nově nastupující vláda Petra Fialy neustoupila a hrozila Zemanovi kompetenční žalobou. Prezident, který se v dané době potýkal se špatným zdravotním stavem nakonec ustoupil a Lipavského ministrem zahraničí spolu se zbytkem vládních členů jmenoval (Vlčková, 2021).

Vzhledem ke Zemanovým úspěšným či neúspěšným ministerským „vetům“ je zajímavé se poohlédnout do doby, kdy nezastával funkci prezidenta a nacházel se na opačné straně pomyslné barikády. *„Vycházím z článku 68 ústavy, ústava platí pro každého. Tento článek jasně říká, že prezident jmenuje na návrh ministerského předsedy členy vlády... Z něho jednoznačně vyplývá, že tady se nemůžeme ptát, kdo se komu líbí a kdo se komu nelíbí... Pokud jde o jakési personální veto, já se domnívám, že by bylo v rozporu s citovaným článkem 68,”* vyjádřil se

Zeman v roce 1998 (ČTK, 2021). Lze tak vidět, jak se názory současného prezidenta v průběhu let zásadně změnily.

Srovnání jmenování ministrů v období Miloše Zemana a prezidentů před zavedením přímé volby

Důvody Zemana pro odmítnutí jmenování byly různorodé. Počínaje schopnostem, kterými nedisponovali daní uchazeči o ministerské pozice, či rozdílnými názory na domácí a světové politické dění. Nejdůležitějším rozdílem oproti oběma předchozím prezidentům je jeho skutečný úspěch, kdy si prosadil změnu kandidátů. Tento úspěch zopakoval hned dvakrát. V obou případech je společným rysem ministerský předseda Andrej Babiš, který Zemanovi vyhověl, aby vyřešil vleklé politické krize. Pozornost si také zaslouží osobní obhajoba postupu, při jmenování ministrů. Zatímco ještě na konci 90. let Zeman kritizoval Havlovo obstrukční chování a vnímal prezidentskou funkci ceremoniálně, či jako autoritu zasahující v případě krize, po svém nástupu do funkce názor změnil. Později se svým chováním, které dříve odmítal, zasadil o vznik několika krizí s jmenováním ministrů spojených (ČTK, 2021).

5.3 Jmenování soudců

	Václav Havel	Václav Klaus	Miloš Zeman
Jmenování soudců	-	34 uchazečů	Jan Veselý

Václav Havel

Havel během svého funkčního období neodmítl jmenovat žádného soudce.

Václav Klaus

Klaus během roku 2005 odmítl jmenovat celkově 34 uchazečů na pozici soudce. Nejvýraznějším jménem byl Petr Langer, který vedl spor s hlavou státu mnoho dalších let (ČT24, 2012) Klausovým důvodem nejmenovat 34 soudců z 55 navržených, byl jejich nedostatečný věk, neboť ani jeden z navrhovaných nedosáhl 30 let. I přes Langerův psychologický profil, který byl skvělý a zároveň odborné znalosti, díky nimž byl hodnocen jako „výtečně způsobilý“, tak ke jmenování nedošlo

(Nejvyšší správní soud, 2007). Langer a další byli jedni z posledních, kterým by dle tehdejší legislativy bylo umožněno stát se soudci, ale Klaus se choval již podle nově nastupující, která onu hranici 30 let skutečně zavedla (Právo, 2005). Neúspěšní kandidáti tak společně žalovali tehdejšího prezidenta o náhradu újmy u Obvodního soudu pro Prahu 1. Tam uspěli, ale Langer nebyl s konečnou náhradou újmy spokojen a pokusil se prezidenta žalovat u Ústavního soudu, kde neuspěl. Již v roce 2005 Langer nezískal zastání ani u správního soudu, který se vyjádřil, že na jmenování do funkce soudce neexistuje právní nárok, ale jejich očekávání byla po projití výběrovým procesem zcela legitimní (ČT24, 2012).

Miloš Zeman

17. července 2017 odmítl prezident jmenovat Jana Veselého soudcem Krajského soudu v Ústí nad Labem. Zeman zdůvodnil nejmenování Veselého jeho nedostatečnými pracovními výkony u Okresního soudu v Mělníku. Proti Veselému se taktéž negativně postavila Soudcovská unie. Tehdejší ministryně spravedlnosti Helena Válková sama váhala s návrhem Veselého po odporu ústecké soudcovské rady (Jiříčka, 2014).

Srovnání jmenování soudců prezidentem v období Václava Klause a Miloše Zemana

Protože Havel nikdy neodmítl jmenovat žádného soudce jemu navrženému, je z této komparace vyřazen. Druhý prezident se choval v dané záležitosti jak z kvantitativního, tak kvalitativního hlediska nejaktivněji. Leč odmítl jmenovat soudce pouze jednou, tak svým rozhodnutím ovlivnil budoucnost 34 možných budoucích soudců a zároveň vzbudil zájem médií a veřejnosti. Zeman odmítl jmenovat jediného soudce za zatím dvě nedokončené funkční období. Jeho rozhodnutí lze považovat za legitimní, protože za ním stála celá řada justičních aktérů a jeho krok ukončil kauzu s Veselým spojenou. Rozhodnutí Klause naopak kauzu nastartovalo.

5.4 Jmenování rektorů a profesorů

	Václav Havel	Václav Klaus	Miloš Zeman
Rektoři	Petr Mikulecký	-	-
Profesoři	Vladimír Vreciona (vyřazen vládou Miloše Zemana)	-	Martin Putna, Jan Eichler, Ivan Ošřádal, Jiří Fajt

Václav Havel

Ke konci roku 2001 odmítl Havel jmenovat (tím, že jmenování odložil na neurčito) nového rektora Univerzity v Hradci Králové. Přestože Petr Mikulecký byl navržen akademickým senátem univerzity, nesouhlasil Havel s tímto jménem pro nejasnosti ve vyšetřování jeho spolupráce se Státní bezpečností. Mikulecký se po několika měsících svého angažmá vzdal a akademický senát navrhl místo něj jeho manželku Jaroslavu Mikuleckou, s níž již prezident potíže neměl a rektorkou ji jmenoval (Koudelka, 2014).

Během Havlova funkčního období došlo i k zamezení jmenování nového profesora Vladimíra Vreciona. Je důležité poznamenat, že Vrecion se nestal profesorem, díky tehdejšímu premiérovi a současnému prezidentovi Zemanovi, který jej ze seznamu navržených profesorů vyřadil sám. Ten se později domáhal práva u Ústavního soudu, v němž ovšem neuspěl (Vrlák, 2013).

Václav Klaus

Klaus se během období, kdy byl prezidentem, nedopustil jediného odmítnutí jmenování rektorů, či profesorů. „*Teoreticky mohu, protože od ministra školství – respektive od vlády – dostávám „návrhy“ na jmenování nových profesorů, ale prakticky to skoro není možné. To bych vstupoval do mnoha různých disciplín. Trochu vidím do ekonomie, a musím se přiznat, že při některých jménech „vzdychám“, abych se vyjádřil jemně. O profesuře rozhodují vědecké rady fakult a škol,*“ vyjádřil se Klaus v roce 2011 na dotaz, zdali je možné odmítnout jmenovat profesora (Křešnička, 2011).

Srovnání jmenování rektorů a profesorů v období Václava Havla a Václava Klause

Co se týče jmenování rektorů, existuje jediný případ, kdy jej prezident odmítl jmenovat. Havel svůj čin zakládal na nevyjasněnou minulostí Mikuleckého, který měl být napojenou na StB. Z podobného důvodu Havel odmítl jmenovat i několik ministrů a můžeme daný nesouhlas s kolaborací vnímat za významný rys táhnoucí se skrz celé jeho funkční období, což je zcela pochopitelné, bereme-li v potaz jeho disidentskou minulost a silné protikomunistické nálady 90. let minulého století. V oblasti (ne)jmenování profesorů si byli oba prezidenti rovni a vyhověli všem vládním návrhům. Jediné zamítnuté jmenování v daném období proběhlo na území Strakovy akademie a nebylo tak v moci prezidenta situaci vůbec ovlivnit.

Miloš Zeman

Během funkčního období Miloše Zemana nedošlo k žádnému zamítnutí jmenování navrženého rektora. Naopak se objevily 4 případy v nichž se prezident zdráhal jmenovat profesory. První incident spojený s Martinem Putnou byl výrazně kritizován veřejností i akademickou obcí. Putna, navržený vědeckou radou Univerzity Karlovy v Praze, byl Zemanem „trestán“ za politickou aktivitu. Leč nevydal žádné oficiální stanovisko k dané situaci, vyjádřil se v České televizi, že nesouhlasí s Putnovou účastí na Prague Pride (Kalina, 2013). Zeman po velkém odporu společnosti nakonec ustoupil a nechal Putnu profesorem jmenovat. Dekret prezident předal nepřímo skrz tehdejšího ministra školství Petra Fialu (Lidovky, 2013).

V roce 2015 odmítl Zeman jmenovat hned tři další profesory. Byli jimi docenti Jan Eichler, Jiří Fajt a Ivan Ošřádal. „*V případě docenta Fajta jsou to informace o záležitostech Komerční banky. V případě docenta Eichlera je předlistopadové působení v propagandistických útvech Československé lidové armády. A v případě docenta Ošřádala jsou to kontakty na Státní bezpečnost před rokem 1989,*“ vyjádřil se k prezidentovu rozhodnutí tiskový mluvčí Jiří Ovčáček (Lidovky, 2015). Z prvopočátku podali žalobu na Zemana všichni, jichž se toto rozhodnutí dotklo. Později svou žalobu stáhl Eichler, a nakonec se koncem roku 2021 profesorem stal. Poslední dva docenti se i přes rozhodnutí soudu, který stanovil nezákonnost odmítnutí jejich jmenování, předání dekretů nedočkali. V případě Fajty se Zeman dle soudu dopustil i hodnocení odbornosti, což mu nenáleží. (Martinek, 2021)

Srovnání jmenování rektorů a profesorů v období Miloše Zemana a prezidentů před zavedením přímé volby

Zatímco jedině zamítnuté jmenování rektora zůstává to z doby Václava Havla, počet neudělených profesur byl Milošem Zemanem významně navýšen. Ve dvou situacích prezident

ustoupil a profesorům dekrety předal. Ke svým krokům se nevyjádřil, ale lze očekávat, že u Putny ustoupil, díky nátlaku veřejnosti a akademické obce. Ve zbylých dvou případech prezident neustoupil ani přes rozhodnutí soudu, které jeho nečinnost označuje za nezákonnou. Nutné podotknout, že podobné pozice vůči jmenování profesorů zastával již v době zastávání premiérské pozice, během níž zamezil jmenování Vladimíra Vreclona. Lze tak hodnotit Zemanův přístup jako nejvýraznější ze všech dosavadních prezidentů. Především v porovnání s Klausem, který se vyjádřil, že mu taková pravomoc nepřísluší.

5.5 Amnestie a milosti

	Václav Havel	Václav Klaus	Miloš Zeman
Amnestie	Únor 1993 Únor 1998	1. ledna 2013	-
Milosti	1 310 milostí	412 milostí	21 milostí

Václav Havel

Amnestie se během období prezidenta Havla od roku 1993 do 2003 uskutečnila hned 2krát. Před tím byly provedeny i amnestie v roce 1990, ale ty proběhly ještě před Ústavou samostatné České republiky, a tak nejsou v této práci zahrnuty. Po kritice za tuto amnestii si tak prezident již znovu nedovolil provést amnestii takové velikosti a zároveň pro to neměl již důvody. V roce 1993 bylo propuštěno 130 lidí a v roce 1998 995 lidí. První amnestii zamýšlel jako určitou oslavu jeho nástupu do úřadu a druhou jako oslavu pětiletého výročí onoho nástupu do úřadu prezidenta České republiky (Pehe, 2020).

Havel během 10 let udělil 1310 milostí. Z toho hned několik vzbudilo ve společnosti zájem. Prezident často uděloval milost osobám, které byly usvědčeny z vraždy či jiného závažného deliktu. Milost byla udělena i v rozporu s ministerstvem spravedlnosti. Mezi takové případy patří například Zdeněk Rangl nebo Zdeněk Růžička (Šulc, 2003). Další skupina kontroverzních milostí byla spojená s podezřením, zdali nebyly prezidentem uděleny na základě přátelských vazeb. Názornou ukázkou je Marta Chadimová, jenž byla obžalovaná

v nepřehledné restituční kauze. Tato milost stála za prvním výrazným úpadkem Havlovy popularity napříč společnostmi. Další kauza napojená na Havlovo okolí byla případ Martina Odložila, syna Věry Čáslavské, jenž během hádky usmrtil svého otce. Havel se tři týdny vyjádřil k prezidentským milostem: „*Pokud milosti nebudou zrušeny, měly by zůstat tím, čím jsou, tedy monarchistickým pozůstatkem milosrdenství hlavy státu,*“ (Macháček & Šídlo, 2003).

Václav Klaus

Klaus na začátku roku 2013, před koncem svého funkčního období, udělil milost přes 6500 lidem. Šlo o jeden z nejvíce kritizovaných kroků předešlého prezidenta. Dle agentury Median bylo celých 82 % obyvatelstva proti. Druhý článek amnestie neschvalovalo celkem 92% občanů. Druhý článek amnestie osvobodil obviněné ve vleklých vyšetřování. To umožnilo osvobodit obviněné napojené na známé hospodářské kauzy. Tím byli například osoby z případu H-System, fond Trend and Mercia, banka Union a Moravia (Leinert, 2019). Klausův krok nakonec vedl i k ústavní žalobě za velezradu, která nakonec nebyla úspěšná. „*Ústavní soud vyšel z toho, že primárním účelem toho řízení je v podstatě odstranění z funkce prezidenta, který poškozuje zájmy státu a právního státu, což neplatí v případě, kdy uplynulo funkční období bývalého prezidenta,*“ zdůvodnil rozhodnutí soudu Ivo Pospíšil (Jiříčka & Kopecký, 2013).

"Jestli se milosti počítaly na stovky, já bych ubral ne jednu, ale dvě nuly," komentoval Klaus z pozice kandidáta na prezidenta kroky svého předchůdce. I přes tato slova se rozhodl udělit celkem 412 milostí (Macháček & Šídlo, 2003). Největší pochyby v Klausově případě způsobovaly důvody, za něž byli omilostněni žalováni. Hned v několika případech zastávali tito lidé vysoké funkce v podnicích, které měli různými způsoby vytunelovat. Jedním takovým byl například Zdeněk Kratochvíl, jenž byl zároveň i štedrým dárcem financí pro ODS. Lenka Kratochvílová, obviněná za přijímání úplatků u cizinecké policie, tvrdila u svého psychiatra, že si milost koupila. Poslední jmenovaná Anna Benešová, obviněna za podplácení a zpronevěru, se údajně zase přátelila s manželkou Livií Klausovou (ČTK, 2012).

Srovnání udělování amnestií a vet Václavem Havlem a Václavem Klausem

Leč Václav Havel od roku 1993 udělil více amnestií nežli Václav Klaus, byl celkový počet osvobozených vězňů významně menší. Rozdíl v těchto amnestiích je i období, kdy byly uděleny. Havel první amnestii udělil na počátku svého nástupu do funkce a druhou před nástupem do období dalšího. Klaus čekal se svou později široce kritizovanou amnestií až na konec druhého období. Dále Klausova amnestie umožnila se dostat na svobodu pachatelům trestných činů založených na finančních deliktech. Tento čin byl zároveň tak závažný, že

prezident poprvé v historii čelil možnosti být obžalován za velezradu, kterému se vyhnul, díky správnému načasování před odchodem z funkce.

Při pohledu na udělování milostí zjistíme, že Havel omilostnil daleko více obviněných, nežli tomu bylo v případě Klause. V mnoha případech šlo o delikventy, kteří se dopustili závažných provinění. Druhou skupinou byli lidé, kteří pocházeli z okolí prvního prezidenta a jeho rozhodnutí tak nemusela být zcela ospravedlnitelná. Václav Klaus byl hojně kritizován z udělování milostí, kvůli nekalým zákulisním praktikám spojenými s financemi. Zároveň se objevily pochybnosti spojené se sociálními vazbami omilostněných na prezidentovo okolí. U Havla lze vnímat skutečnost, že za několika kontroverzními rozhodnutími stojí jeho vlastní zkušenost se zlovůlí systému, jenž jej dostala v období vlády komunistické strany do vězení. Proto instrument milosti chápal jako akt milosrdenství hlavy státu, kterým může pomoci. Naopak Klaus v období před nástupem do funkce Havlovy praktiky ostře kritizoval a sliboval, že on by na pozici prezidenta zásadně snížil počty omilostněných. Slib částečně naplnil, ale zmiňovaného jednociferného čísla nedosáhl.

Miloš Zeman

Současný prezident od nástupu do funkce neudělil žádnou milost. Zeman se během roku 2022 vyjádřil k amnestii a milostem: „*ne, nechystám žádnou amnestii. A to z toho důvodu, že amnestii pokládám za plošnou milost. Zatímco milost má být vždy selektivní. A pokud možno ne v počtu dvou tisíc nebo čtyř set případů, ale těch mých skromných dvaceti,*“ (ČTK, 2022). Zeman doposud udělil 21 milostí, z nichž lze uvést několik kontroverzních případů. Ony kontroverze jsou často způsobeny porušením slibu, který Miloš Zeman dal voličům v roce 2013. Slíbil, že udělování milostí zásadně omezí a budě je udělovat pouze v humanitárních případech, a to osobám, které se nedopustily vraždy či jiného závažného trestu a zároveň mají dostatečné rodinné zázemí. Během prvního období bylo tímto způsobem osvobozeno 9 lidí (ČTK, 2022). Nejvýraznější osvobozenou osobou byl Jiří Kajínek. Udělení milosti všeobecně známému recidivistovi si získalo značné pozornosti. Zároveň Zeman výrazně porušil svůj slib, neboť Kajínek průkazně v minulosti spáchal vraždu a nebyl nikterak nemocný. Na druhou stranu se Kajínek již dlouhodobě těšil jisté podpory u společnosti, která věřila v jeho nevinu (Deník, 2010). Milostí si tak Zeman mohl naklonit určitou část společnosti před blížícími se volbami. Druhé funkční období zatím přineslo 12 milostí. Počet případů, které nesplňovaly jeho kritéria se navýšil, přestože v předvolebním rozhovoru uvedl, že udělování milostí bude zaměřeno na lidi v těžkých životních situacích a případ Kajínka se již nebude opakovat (Vaníčková, 2022). Poslední a nejkontroverznější případ porušil nejen Zemanův přísný slib, ale

rozvířil i debatu o ústavní žalobě na jeho osobu, či zavedení nutné kontrasignace předsedy vlády. Miloš Balák, ředitel Lesní správy pravomocně odsouzený na 3 roky z důvodu zmanipulované státní zakázky v hodnotě 200 milionů korun, spojené se zámeckou oborou v Lánech byl prezidentem omilostněn v březnu 2022. „*Já jsem udělil milost člověku, který se v dotyčné kauze za první neobohatil, za druhé nevznikla žádná národohospodářská škoda, za třetí byl odsouzen za to, že údajně zvýhodnil jednu firmu. To zvýhodnění spočívalo v tom, že umožnil této stavební firmě prohlídku Lánské obory. Závěrem bych dodal, že jde o bezúhonného člověka, s jehož prací jsem velmi spokojen,*“ uvedl Zeman, přestože jeho argumentace je v rozporu s výsledky vyšetřování. Existuje tedy podezření, že se Zeman dostal do střetu zájmů (Gavriněv, 2022; Perknerová, 2022).

Srovnání udělování amnestií a milostí v období Miloše Zemana a prezidentů před zavedením přímé volby

Nejvýraznějším prezidentem s ohledem na udělování amnestií zůstává Václav Klaus, díky tomu, že Zeman žádnou doposud neudělil. Do budoucna slíbil, že nikdy žádnou neudělí. Z kvantitativního hlediska zůstává v počtu udělených milostí nejvýraznějším prezidentem Havel. Každý prezident po něm udělil sestupně méně milostí nežli jeho předchůdce. Přesto každý prezident je spojený s milostmi, které byly nějakým způsobem kontroverzní. Je možné se domnívat, že celkový způsob a množství udělování milostí Miloše Zemana může být napojen na přímou volbu, před níž se k této prezidentské pravomoci vyjadřoval a dal slib, že by ji uděloval pouze v ojedinělých případech. Svůj slib dodržoval především v prvním období, čímž si mohl zajišťovat podporu ze strany svého elektorátu. V konečné fázi prvního období udělil milost Kajínkovi, která přestože odporovala jeho zásadám, měla podporu v určité části společnosti. V druhém období Zeman ze svých pravidel slevil a v roce 2022 se možná díky milosti dostal do střetu zájmu. Avšak v celkovém součtu udělil nejméně milostí, což může být napojeno na mechanismus volby, kdy je prezident daleko více odkázán na veřejné mínění. Především v prvním funkčním období, kdy stojí před dalšími volbami. Amnestie a milosti mají špatné konotace z předchozích let a Zeman se jim tak raději v mnoha případech vyhýbal.

5.6 Veta

	Václav Havel	Václav Klaus	Miloš Zeman
Veta	27 vetovaných zákonů (5x úspěšl)	59 vetovaných zákonů (11x úspěšl)	7 vetovaných zákonů (1x úspěšl)

Václav Havel

Havel od roku 1993 vetoval 27 zákonů. Celkem 5 vet bylo úspěšných, a z toho jedno veto bylo de facto *absolutní*, leč Ústava České republiky zná pouze veto suspenzivní. Havel v roce 2002 vetoval živnostenský zákon před nástupem nové Poslanecké sněmovny a ta stará jeho veto již nestihla přehlasovat. (koudelka) V prvním období využil svého práva veta devětkrát. Z toho se čtyřikrát nenašla potřebná kvalifikovaná většina, aby jej přehlasovala. Ve dvou případech se Havel tak odvolával k Ústavnímu soudu, který mu až během druhého období v jednom případě vyhověl. V druhém období využil svého práva hned 18krát. Kromě *absolutního veta* neuspěl Havel ani jednou a vždy byl přehlasován. Ve třech případech se ovšem obrátil na Ústavní soud, který mu ve dvou případech vyhověl úplně a jednou částečně. Celých 15 vet v jeho desetiletém období spadala na menšinovou vládu Miloše Zemana, která byla podporovaná Václavem Klausem, díky takzvané Opoziční smlouvě (Hrad, 2003).

Václav Klaus

Mezi léty 2003 až 2013 vetoval prezident rekordních 59 zákonů. Ještě v roce 2001 se Klaus vyjádřil vůči Havlovi, že: „*Prezident by měl veta používat jako šafránu – jednou za desetiletí, a ne aby se o to pokusil několikrát za týden. Považuji to za pošlapání základních prvků parlamentní demokracie.*“ Klaus byl celkově úspěšný 11krát, a z toho 7krát využil možnosti pomyslného absolutního veta, kdy dosluhující Poslanecká sněmovna nestihla o zákonu znovu hlasovat. V roce 2005 byl Klaus přehlasován ve vetu novely zákona o střetu zájmu, ale Ústavní soud s výtkami prezidenta souhlasil a novelu zrušil. Nejvíce vet prezident využil během svého prvního funkčního období, kdy byla vládní stranou ČSSD, která Klausovým největším ideologickým odpůrcem. Přesně jich bylo 32 (Bém, 2013; Hrad, 2012).

Srovnání vet v období Václava Havla a Václava Klause

Ve srovnání obou prezidentů je zjevný kvantitativní rozdíl v počtu pokusů o vetování zákonů. Zatímco Havel vetoval celkem 27 zákonů a novelizací, pokusil se Klaus o to samé hned 59krát. Jedná se tedy o více než dvojnásobek, což platí i o úspěšnosti těchto vet. Naopak se Havlovi podařilo být daleko úspěšnější při odvolávání se na Ústavní soud. Oproti Klausovi, jenž u této instituce dosáhl svého pouze jednou, se Havlovi podařilo být zcela úspěšný ve třech případech a jednou částečně. Klaus oproti tomu dominuje ve využívání absolutního veta, a to v 7 případech. Havel této mimoústavní možnosti využil pouze jednou. Oba prezidenti byli shodni v udělování nejvíce vet v období ideologické kohabitace prezidenta a premiéra, ale v případě Havla docházelo k podpoře u Ústavního soudu. Tak byly jeho námitky vůči zákonům zdaleka více legitimizované a apolitické nežli ty Klausovy. Je poněkud zajímavé zmínit rozdíl mezi Klausovým normativním názorem, který zastával v období, kdy předsedal Poslanecké sněmovně, a skutečností, jež se od původního názoru značně lišila.

Miloš Zeman

Současný prezident za posledních více než 9 let pokusil o 7 vet zákonů a novel. Úspěšný byl pouze jednou, a to hned z počátku svého funkčního období, které spadalo do období vlády Petra Nečase. Zbýlá veta byla využita v období Sobotkovy vlády. Naopak se o žádné nepokusil v období Andreje Babiše, kterého můžeme považovat za Zemanova politického spojence. Již během předvolebních debat se Zeman vyjadřoval ke svému postoji v oblasti využívání vet prezidentem. Ta označoval za selhání prezidenta, který by se měl pokoušet zákony ovlivňovat již od počátku jejich vzniku ve vládě, čímž by využití vet zamezil. Toho jistým způsobem dosáhl, díky hned několika výstrahám směřovaným vůči komorám parlamentu. V nich zdůraznil nutnost úpravy zákonů, které by jinak v původní verzi vetoval. Zákony, které Zemanovi nevyhovovaly se týkaly legislativy Národního parku Šumavy, návrhu rozpočtu a zvyšování platu politiků (Mensík, 2017). V roce 2017 se Zemanův názor na využívání vet jistým způsobem posunul a vyjádřil se, že by si pro úřad prezidenta legitimizovaného přímou volbou přál silnější veto, pro jehož přehlasování by bylo nutné 120 hlasů v Poslanecké sněmovně. K rozšíření pravomocí v oblasti vetování zákonů si přál i vybavení prezidenta možností legislativní iniciativy (Hospodářské noviny, 2017). Toto právo nepřísluší například ani francouzskému prezidentovi. Posílené veto by mu tak umožnilo dokonce ovlivňovat budoucí podobu všech zákonů, neboť by jím mohl výrazně zastrašovat, jak dokázal již v minulosti. Tím by si zajistil, že aktéři legislativního procesu by se pokusili zákon co nejvíce

upravit dle jeho přání, aby zajistili, že zákon prezident nepošle zpět do Poslanecké sněmovny, kde by veto bylo „nepřehlasovatelné“.

Srovnání vet v období Miloše Zemana a prezidentů před zavedením přímé volby

Miloš Zeman vetoval během svého období výrazně méně než jeho předchůdci. Dokonce počet úspěšných vet je v poměru k těm provedeným nižší než v přechodících sledovaných případech. Zeman se oproti nim liší ve svém přístupu k pravomoci veta jako takového, leč se tento názor určitým způsobem v průběhu času proměnil. Z počátku do jisté míry souhlasil s názorem Klause z dob před nástupu do úřadu, že prezident by měl zákony co nejméně. Rozdíl se nachází v příčině, jenž je k tomuto názoru vedla. Klaus v dané době zastupoval pozici předsedy Poslanecké sněmovny v období mimovládní koalice s ČSSD. Veta Václava Havla mu tak stála v cestě jeho vlastním politickým zájmům. Spolu s vítězstvím v prezidentských volbách se tak změnil i jeho názor a veta uplatňoval častěji než kdokoliv jiný. Zemanův názor vychází čistě z jeho osobního pohledu na úřad prezidenta, jenž je posílen legitimitou vycházející z přímých voleb, čímž mu dle něj přísluší výraznější pravomoci.

Diskuse

V této bakalářské práci jsme zabývali tématem postavení prezidenta v politickém systému České republiky a pracovali s výzkumnou otázkou „*Jak se změnila úroveň prezidentského aktivismu po zavedení přímé volby prezidenta?*“ Pro testování této otázky jsme porovnávali výkon úřadu mezi třemi českými prezidenty. Přesněji byl analyzován prezidentský aktivismus a jeho projevy, mezi něž jsme zařadili vznik úřednických vlád, jmenování ministrů, jmenování soudců, jmenování rektorů a profesorů, udělování amnestií a milostí, a nakonec vetování zákonů. Pro účely práce byla zvolena diachronní komparativní metoda, jenž nám umožnila srovnávat činy jednotlivých prezidentů v průběhu času. Konečným výsledkem práce nám měl pomoci odhalit, zdali se český politický systém posunul do kategorie polo-prezidentských, nebo nadále zůstává parlamentním režimem.

V každé ze 6 zkoumaných oblastech prezidentského aktivismu bylo nejdříve provedeno srovnání bývalých prezidentů Václava Havla a Václava Klause. Následně byli srovnáni společně tito prezidenti se současným prezidentem Milošem Zemanem. Touto zvolenou metodou bylo dosaženo oddělení prezidentů do dvou skupin, které se držely linie vývoje českého politického systému, jenž byl ovlivněn změnou volebního systému. To nám umožnilo lépe pochopit do jaké míry byly změny v chování prezidentů čistě osobní charakteristikou dané hlavy státu, či změna v jednání byla přímo spojena se změnou v politickém systému.

Při srovnání úřednických vlád jsme získali kladnou odpověď, zdali Zemanovy kroky byly nejvíce aktivní. Stejný výsledek byl zjištěn i v případě jmenování ministrů a profesorů. V případě vetování zákonů a udělování milostí a amnestií je výsledek smíšený. Při sledování užívání vet lze hledat jisté příčiny nízké aktivity v jisté ideové spřízněnosti s vládami, k níž se přidává i osobní pohled na prezidentský úřad, jenž by měl zastávat výraznou pozici v počátcích tvorby zákonů a veto by mělo být pouze krajní možností. Nízké udělování milostí a žádné udělení amnestie je možné vysvětlit opět přímou volbou, neboť se jedná o často veřejností kritizované kroky a prezident přímo volený lidem je více závislý na veřejném mínění, a to především v prvním období. Tím je možné také vysvětlit, že prezident Zeman se dopustil nejkontroverznější milosti rok před odchodem z úřadu, kdy již přichází o možnost být znovu zvolen. Jmenování rektorů a soudců stálo na okraji Zemanových aktivit a byl svými předchůdci předčen v každém ohledu. Přesto ani zde nelze najít nějaké společné vzorce chování před zavedením přímé volby, tudíž jsou dané kroky prezidentů čistě osobní povahy, nebo výsledkem specifické shody okolností.

Díky výše zmíněným výsledkům lze říct, že ke změně chování prezidenta po zavedení přímé volby skutečně došlo. Je nutné ovšem zmínit, že je složité hodnotit, zdali současný politický systém lze hodnotit jako polo-prezidentský, což je způsobeno absentujícím konsenzem, co takový systém definuje. Zároveň existují další oblasti prezidentského aktivismu, které by bylo potřeba zanalyzovat, což by nám umožnilo získat přesnější výsledky.

Námi získané informace korespondují s výsledky výzkumníků, jakými jsou například Miloš Brunclík a Michal Kubát. Ti (2017) uvádí, že změnou volebního systému skutečně nastala i Změna prezidentova chování. Prezidentův výkon moci zůstává spíše negativní nežli pozitivní, což je neslučitelné s podstatou polo-prezidentského režimu. Ústava jako taková téměř nedává příležitost prezidentovi moc pozitivní vykonávat. S tímto názorem nelze nesouhlasit, přestože i Zeman byl například, díky Rusnokově vládě schopný uplatnit svůj vliv. Ústava je ovšem tak nastavená, že i tato vláda mohla zůstat u moci pouze po určité krátké období. Kubát (2014) zmiňuje, že problémem českého systému jsou spíše nestabilní vlády a nestabilní politický systém jako takový. Proto navrhuje institucionální změny. Existují dvě cesty, kterými by se Česká republika mohla vydat. Nabízí se silnější prezident, čímž by se z Česka dle něj skutečně stal polo-prezidentský systém, či naopak racionalizovaný parlamentarismus německého typu. Lucie Beranová (2014) ve své diplomové práci uvedla, že čeští prezidenti byli vždy silné osoby, které ovšem nedisponovali silnou oporou v Ústavě. Proto Česká republika byla a zůstává parlamentní republikou. Přesto sama uvádí, že v roce 2014 bylo příliš brzy na hodnocení dopadů přímé volby prezidenta.

Závěr

Téměř před 10 lety proběhla v České republice první přímá volba prezidenta, při níž vyhrál Miloš Zeman. Jeho úspěch se mu podařilo zopakovat o pět let později v roce 2018. Ani jedno z období nelze z akademického hlediska v žádném případě považovat za nudné či rutinní. Již od počátku dával současný prezident najevo, že svou funkci nepovažuje a zároveň nehodlá vykonávat jako ceremoniální loutka. Tato analýza mu dává za pravdu, neboť se prezident, i přes tradici již tak dosti výrazných prezidentů, choval nestandardně. Již v roce 2013 překvapil odborníky, politiky a veřejnost dosti neobvyklým řešením vládní krize spojenou s Petrem Nečasem, kdy vládu vedenou ODS nahradil vlastním premiérem s minimální možností získání důvěry. Podobné projevy prosazování vlastních zájmů se objevovaly celých dalších 9 let.

Celá práce vychází z kombinace poznatků autorů, kteří se zabývali daným tématem jak v zahraničí, tak v České republice. Tyto poznatky byly využity spíše v teoretické části, v nichž jsme se pokusili odhalit skutečný význam parlamentních a polo-prezidentských režimů. Dále byly velice nápomocné různé komentáře k současnému ústavnímu vymezení prezidentských pravomocí, které jsou základem pro vykonávání úřadu hlavy státu. Praktická část vycházela majoritně z novinových článků, v nichž byly zaznamenány kroky dosavadních prezidentů. Jejich slabinou oproti akademickým textům byla vyšší možnost neobjektivního vidění světa, čímž mohla být neodkryta podstatná fakta. Tomu jsme se pokusili zabránit využitím co možná největšího počtu takových zdrojů.

Úspěchem této práce je zjištění, že se změna úrovně prezidentského aktivismu ve sledovaných případech z většiny skutečně potvrdila. Zajímavé zjištění je, že v některých případech byla tato hodnota výrazně nižší nežli v letech před zavedením přímé volby. Přesto není na místě hovořit o změně klasifikace celého režimu. Prezident jako takový spíše byl pomyslnou brzdou v chodu systému, než že by byl vykonavatelem skutečné výkonné moci. Výkonná moc stále zůstává v rukou premiéra a jeho kabinetu, který musí získat důvěru v Dolní komoře parlamentu. Bylo by zajímavé sledovat situaci, v níž by se Zeman stal prezidentem v původní podobě volebního systému. V takovém případě by bylo pro něho daleko složitější v roce 2013 vyhrát. Zároveň zůstává ironií dějin, že levicově zaměřenému prezidentovi umožnila vyhrát pravicová vláda, která se snažila přiklonit si veřejné mínění v složité hospodářské situaci.

Problémem v tomto výzkumu je skutečnost, že jsme se zatím mohli setkat s jediným příkladem prezidenta, jemuž se podařilo v přímé volbě porazit ostatní kandidáty. Bude tedy jistě poutavé sledovat budoucí vývoj spojený se změnou hlavy státu, ke které již brzy dojde.

Z akademického pohledu by mohlo být zajímavé hypotetické vítězství Andreje Babiše, který by narušil dosavadní nestrannost českých prezidentů. Taková skutečnost by mu umožnilo užívat více moci než komukoliv před ním, a to za podmínky, že by se hnutí ANO podařilo znovu vytvořit vládní většinu. Můžeme tušit, že v takovém případě by ale nastal opačný efekt, nežli jsme sledovali v případě současného prezidenta a úroveň prezidentského aktivismu by se výrazně snížila. Přesto i v případě nástupu méně aktivistického prezidenta, jehož umírněnost by vycházela z vnitřního přesvědčení, a ne spřízněnosti s vládní stranou, nelze období Miloše Zemana smazat, neboť jeho výkon úřadu již ukázal, kde se hranice prezidenta mohou nacházet. Bez systémových změn tak nemůžeme zaručit, že se v budoucnu opakovaně neobjeví osoby s podobným přístupem.

Seznam literatury

Literatura

1. Antoš, M., Grinc, J., Kindlová & Preuss, O. (2019). *Státověda: stát, jednotlivec, konstitucionalismus*. Praha: Wolters Kluwer
2. Balík, S., Hloušek, V., Holzner, J. & Šedo J. (2007). *Politický systém českých zemí 1848-1989*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav.
3. Brunclík, M. & Kubát M. 2017. *Kdo vládne Česku?: poloprezidentský režim, přímá volba a pravidla hry*. Brno: Barrister & Principal Publishing.
4. Carey, J. & Shugart M. (1992). *Presidents and Assemblies*. Cambridge: Cambridge University Press.
5. Duverger, M. (1980). A New Political System Model: Semi-presidential Government. *European Journal of Political Research*, 8(2), 165-187.
6. Elgie, R. (2011). *Semipresidentialism in Europe*. Oxford: Oxford University Press.
7. Gerloch, A., Kysela, J., Kühn, Z., Maršálek, P., Beran, K., Wintr, J. & Tryzna, J. (2008). *Teorie a praxe tvorby práva*. Praha: ASPI Wolters Kluwer.
8. Hloušek, V., & Kopeček, L. (2012). *Záchrana státu?: úřednické a polopolitické vlády v České republice a Československu*. Barrister & Principal.
9. Hloušek, V., Kopeček, L. & Šedo J. (2018). *Politické systémy*. Brno: Barrister and Principal
10. Holländer, P. (2012). *Základy všeobecné státovědy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk
11. Klíma, K. 2005. *Komentář k Ústavě a Listině*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.

12. Klíma, K. 2007. *Encyklopedie ústavního práva*. Praha: ASPI.
13. Koudelka, Z. (2014) Jmenování a odvolávání rektorů veřejných a státních vysokých škol a jmenování profesorů. *Universitas: revue Masarykovy univerzity v Brně* 47(1), 3-5
14. Koudelka, Z. 2018. *Prezident republiky*. Teoretik. Praha: Leges.
15. Kubát, M. (2007). Politické režimy – formy vlády. In M. Kubát (Ed.), *Úvod do studia politické vědy (185-190)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.
16. Kubát, M. (2014). *Jak definovat Poloprezidentský režim?* *Acta Universitatis Carolinae*, 60(1), 137-152
17. Linz, J. (1985). Presidential or Parliamentary Democracy: Does It Make a Difference? *Comparative Politics*, 29(4), 449-471. doi.org/10.2307/422014
18. Ryantová, M. (2016). *Českoslovenští prezidenti*. Praha: Paseka.
19. Sartori, G. (2011). *Srovnávací ústavní inženýrství*. Praha: SLON
20. Wintr, J. (2008). Prezident republiky jako reprezentant státu, garant řádu a moderátor politických sporů. In Š. Vojtěch (Ed.), *Postavení prezidenta v ústavním systému české republiky* (s. 24-34). Brno: Masarykova univerzita. Mezinárodní politologický ústav.
21. Zimek, J. (2010). *Ústavnost a český ústavní vývoj*. Brno: Masarykova univerzita.

Internetové novinové články

1. Bém, R. (2013, 4. března). Klaus teoretik: Veto jednou za 10 let. Klaus v praxi: 59 vet. ČT24. Dostupné z <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1114710-klaus-teoretik-veto-jednou-za-10-let-klaus-v-praxi-59-vet>
2. ČT24 (2012, 24. ledna). Právník, jehož Klaus nejmenoval soudcem, u ÚS zastání nenašel. ČT24. Dostupné z <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1195670-pravnik-jehoz-klaus-nejmenoval-soudcem-u-us-zastani-nenasel>
3. ČTK (2012, 5. dubna). Klaus při udělování milosti nechyboval, rozhodla policie. Aktuálně. Dostupné z <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/klaus-pri-udeleni-milosti-nechyboval-rozhodla-policie/r~i:article:740071/>
4. ČTK (2017, 6. října). Zeman chce pro přímo voleného prezidenta rozšířit pravomoci. Poslanci by měli mít těžší cestu k přehlasování veta. Hospodářské noviny. Dostupné z <https://domaci.hn.cz/c1-65905760-zeman-chce-pro-primo-voleneho-prezidenta-rozsirit-pravomoci-poslanci-by-meli-mit-tezsi-cestu-k-prehlasovani-veta>
5. ČTK (2018, 17. června). Se jmenováním některých ministrů měli problém Havel i Klaus. Nakonec ale ustoupili. iRozhlas. Dostupné z https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/miroslav-pochy-prezident-klaus-zeman-havel_1806171955_pj
6. ČTK (2021, 10. prosince). Výběr informací o názorech Miloše Zemana na jmenování ministrů. Novinky. Dostupné z <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/vyber-informaci-o-nazorech-milose-zemana-na-jmenovani-ministru-40380772>
7. ČTK (2022, 29. března). Prezident Zeman udělil milost obviněnému šéfovi Lánské obory Balákovi. České noviny. Dostupné z <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/prezident-zeman-udelil-milost-obvinenemu-sefovi-lanske-obory-balakovi/2184952>
8. ČTK (2022, 6. dubna). Zeman nechystá amnestii na závěr svého působení na Hradě, řekl MfD. České noviny. Dostupné z <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/2189117>

9. ČTK. (2017, 7. května). Přehledně: S přijetím demise či odvoláním ministra váhali i Havel a Klaus. Česká justice. Dostupné z <https://www.ceska-justice.cz/2017/05/prehledne-prijetim-demise-ci-odvolanim-ministra-vahali-i-havel-klaus>
10. ČTK. (2021, 10. prosince). Výběr informací o názorech Miloše Zemana na jmenování ministrů. Novinky. Dostupné z <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/vyber-informaci-o-nazorech-milose-zemana-na-jmenovani-ministru-40380772>
11. Deník (2010, 3. srpen). Většina lidí si myslí, že je Jiří Kajínek nevinný. Deník. Dostupné z https://www.denik.cz/z_domova/vetsina-lidi-si-mysli-20100803.html
12. Gavriněv, V. (2022, 7. dubna). Zeman nabídl nové důvody milosti pro Baláka. Jsou v rozporu s důkazy. Seznam zprávy. Dostupné z <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-kauzy-zeman-nabidl-nove-duvody-milosti-pro-balaka-jsou-v-rozporu-s-dukazy-197328>
13. Husarová, L. & Kopp, M. (2005, 4. listopadu). Prezident Klaus omezil jmenování Ratha ministrem jen na ústavní formality. iRozhlas. Dostupné z https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/prezident-klaus-omezil-jmenovani-ratha-ministrem-jen-na-ustavni-formality_200511041327_mkopp
14. Jeřábková, D. (2021, 18. listopadu). Zeman, Klaus i Havel. Se jmenováním otáleli všichni prezidenti. Novinky. Dostupné z <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/zeman-klaus-i-havel-se-jmenovanim-otaleli-vsichni-prezidenti-40378409>
15. Jiříčka, J & Válková, H. (2013, 17. června). Nečas předal demisi, Zeman v pátek začne s hledáním jeho nástupce. iDnes. Dostupné z https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/necas-podal-demisi.A130617_164233_domaci_jj
16. Jiříčka, J. (2013, 26. června). Politolog: Zeman znásilnil ducha ústavy, bojuje se o charakter systému. iDnes. Dostupné z https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/rozhovor-s-politologem-ke-jmenovani-vlady.A130626_145353_domaci_jj

17. Jiříčka, J. (2014, 17. července). Zeman odmítl jmenovat soudce Veselého šéfem krajského soudu v Ústí. iDnes. Dostupné z https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/zeman-odmitl-jmenovat-soudce-veseleho.A140717_115329_domaci_jj
18. Jiříčka, J. & Kopecký, J. (2013, 27. března). Klaus za velezradu souzený nebude, Ústavní soud řízení zastavil. iDnes. Dostupné z https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/ustavni-soud-rozhodl-o-zalobe-na-klause.A130327_163151_domaci_jj
19. Kalina, M. (2013, 20. května). Zeman o Putnovi: Respektuji právo na sexuální orientaci, vadí mi účast na pochodu. Hospodářské noviny. Dostupné z <https://domaci.hn.cz/c1-59908460-prezident-zeman-milos-putna-martin-c>
20. Kopecký, J. (2013, 7. srpna). Rusnokova vláda důvěru nezískala, už v říjnu budou nové volby. iDnes. Dostupné z https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/rusnokova-vlada-neziskala-duveru-poslancu.A130807_152816_domaci_kop
21. Křešnička, J. (2011, 7. února) Rozhovor prezidenta republiky pro týdeník EURO o jmenování profesorů. EURO. Dostupné z <https://www.klaus.cz/clanky/2766>
22. Leinert, O. (2019, 4. listopadu). Amnestie, kterou nikdo nečekal, aneb Klausovo překvapení v přímém přenosu. iDnes. Dostupné z https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/vaclav-klaus-amnestie.A191104_101012_domaci_vlc
23. Lidovky (2013, 25. června). Putna převzal profesuru, proti jmenování byl dřív prezident. Lidovky. Dostupné z https://www.lidovky.cz/domov/putna-dnes-prevzal-profesuru-proti-jmenovani-byl-driv-prezident.A130625_071247_ln_domov_tep
24. Lidovky. (2015, 5. května). Zeman odmítl jmenovat tři profesory. Rektori vyzývají k bojkotu. Lidovky. Dostupné z https://www.lidovky.cz/domov/zeman-odmitl-jmenovat-tri-profesory-rektori-vyzyvaji-k-bojkotu.A150505_191638_ln_domov_ELE

25. Martinek, J. (2021, 16. prosince). Zeman po šesti letech jmenoval Eichlera profesorem. Novinky. Dostupné z <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/zeman-po-sesti-letech-jmenoval-eichlera-profesorem-40381327>
26. Menšík, J. (2017, 7. března). „Zoufalý akt“ Zeman využil šestkrát. Uspěl jen jednou, když vetoval pokažený zákon. Aktuálně. Dostupné z <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/zeman-za-ctyri-roky-vetoval-sest-zakonu-az-na-jedno-veto-ho/r~0235d638028811e7b0800025900fea04>
27. Nejezchlebová, L. (2009, 9. dubna). Expert na ústavu: Politici namíchali lék na vládní krizi bez předpisů. iDnes. Dostupné z https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/expert-na-ustavu-politici-namichali-lek-na-vladni-krizi-bez-predpisu.A090409_112441_domaci_nel
28. Novinky (2018, 16. října). Zeman jmenoval Petříčka ministrem zahraničí. Novinky. Dostupné z <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/zeman-jmenoval-petricka-ministrem-zahranici-40242793>
29. Novinky (2019, 27. srpna). Miloš Zeman jmenoval Lubomíra Zaorálka ministrem kultury. Novinky. Dostupné z <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/milos-zeman-jmenuje-ministrem-kultury-lubomira-zaoralka-40294515>
30. Pehe, J. (2020, 1. ledna). V čem prospěla a v čem selhala Havlova velká amnestie z ledna 1990. Seznam zprávy. Dostupné z <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/v-cem-prospela-a-v-cem-selhala-havlova-velka-amnestie-z-ledna-1990-85547>
31. Perknerová, K. (2022, 7. dubna). Prezident byl u milosti Balákovi ve střetu zájmů, říká Pavel Rychetský. Deník. Dostupné z https://www.denik.cz/z_domova/zeman-milost-balak-rychetsky-20220407.html
32. Právo (2005, 9. března). Klaus odmítl jmenovat soudce kvůli nízkému věku. Novinky. Dostupné z <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/klaus-odmitl-jmenovat-soudce-kvuli-nizkemu-veku-352440>

33. Spurný, J. (1998, 20. červenec). Kavan, Grulich, Doucha. Respekt. Dostupné z <https://www.respekt.cz/tydenik/1998/30/kavan-grulich-doucha>
34. Šeliga, V. (2019, 26. června). Zeman není první. Drahoty s jmenováním ministrům dělali i Havel s Klausem. Echo24. Dostupné z <https://echo24.cz/a/SiyiQ/zeman-neni-prvni-drahoty-s-jmenovanim-ministrum-delali-i-havel-s-klaussem>
35. Šídlo, J. & Macháček, D. (2003, 13. ledna). Havel: O milostech se nediskutuje. iDnes. Dostupné z https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/havel-o-milostech-se-nediskutuje.A030112_214823_domaci_pol
36. Šulc, V. (2003, 2. února). Havel během 12 let v úřadu udělil řadu sporných milostí. Novinky. Dostupné z <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/havel-behem-12-let-v-uradu-udelil-radu-spornych-milosti-247733>
37. Vaníčková, K. (2022, 29. března). Milost jen pro umírající těžce nemocné říká Zeman. Nejen u Baláka to neplatí. iDnes. Dostupné z https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/prezident-milos-zeman-milost-amnestie-zmena-nazoru-prezitek.A220329_183659_domaci_vank
38. Vlčková, T. (2021, 13. prosince). Zeman jmenoval vládu v pátek podle Fialova návrhu, včetně Lipavského. iDnes. Dostupné z https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/fiala-zeman-vlada-slozeni-ministri.A211213_140202_domaci_remy
39. Vrlák, M. (2013, 21. května) Putnovi roste podpora. Akademici se chystají odmítnout profesuru od Zemana. ČT24. Dostupné z <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1097146-putnovi-roste-podpora-akademici-se-chystaji-odmitnout-profesuru-od-zemana>
40. Wirnitzer, J. (2013, 19. června). Premiéra schvalují já, vzkázal Zeman ODS. 101 hlasů možná chytit nebude. iDnes. Dostupné z https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/prezident-zeman-a-jednani-o-vlade.A130619_114810_domaci_jw

Diplomové práce

1. Beranová, L. (2014). *Vhodnost přímé volby prezidenta v ústavním systému České republiky* (Diplomová práce). Dostupné z https://is.muni.cz/th/qduz6/DP_-_Vhodnost_prime_volby_prezidenta_v_ustavnim_systemu_CR.pdf

Weby a internetové soubory

1. Hrad (2003). *Zákony vrácené prezidentem republiky k novému hlasování v Parlamentu*. Dostupné z https://web.archive.org/web/20030306151759/http://www.hrad.cz/president/Havel/politika/zakony_veta.html
2. Hrad (2012, 12. prosince). *Vrácené zákony parlamentu*. Dostupné z <http://vk.hrad.cz/cs/prezident-cr/rozhodnuti-prezidenta/vracene-zakony-parlamentu/index.shtml>
3. Nejvyšší správní soud (2007). *Rozsudek jménem republiky*. Dostupné z https://www.nssoud.cz/files/SOUDNI_VYKON/2007/0009_4Ans_0700197A_prevedeno.pdf

Zákon

1. Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Abstrakt

V roce 2013 proběhla v České republice první přímá volba prezidenta. Jejím vítězem se stal kontroverzní kandidát Miloš Zeman. Hlavním cílem této práce bylo určení, zdali se Česká republika po zavedení přímé volby prezidenta stala polo-prezidentskou republikou. Pro účely práce byla zvolena diachronní komparativní metoda, pomocí níž bylo provedeno srovnání prezidentů z období před rokem 2013 se současným prezidentem. Sledovány byly jednotlivé projevy prezidentského aktivismu. Díky takto provedené analýze jsme se v závěru dozvěděli, že ke změně výkonu prezidentského úřadu po zavedení přímé volby skutečně došlo. Prezident Miloš Zeman se choval oproti zbylým prezidentům výrazně nestandardně. Nejvýraznějším projevem prezidentovy autonomie bylo jmenování úřednické vlády, čímž se postavil do opozice vůči parlamentní většině. Díky tomu byl významně kritizován hned v počátcích výkonu úřadu hlavy státu. Česká veřejnost pozorovala obdobné prezidentovy kroky i v rámci jmenování nových ministrů a profesorů. Naopak nízkou aktivitu bylo možné sledovat při komparaci udělování vet či udělování milostí, přestože určité případy byly též kvalitativně významné. Téměř mimo Zemanův zájem stálo jmenování soudců. Oproti zbylým dvěma předchozím prezidentům jsme se ani jednou neseťkali s amnestií a odmítnutí jmenování rektorů. Za zmínku bezesporu stojí, že hned několik svých výrazných činů legitimizoval zdůrazněním své posílené pozice, jenž plyne z přímé volby. Přesto nelze vnímat zavedení přímé volby prezidenta, jako důvod pro změnu typologie českého politického systému. Lze se ovšem domnívat, že jde o určitou degradaci parlamentarismu, s níž se budeme s vysokou pravděpodobností setkávat i v budoucnu.

Klíčová slova: komparace, Miloš Zeman, parlamentarismus, polo-prezidentský režim, přímá volba prezidenta, ústavní režim, Václav Havel, Václav Klaus

Abstract

In 2013, the first direct election of the President took place in the Czech Republic. Its winner was the controversial candidate Miloš Zeman. The main goal of this work was to determine whether the Czech Republic became a semi-presidential republic after the introduction of direct presidential elections. For the purposes of the work, a diachronic comparative method was chosen, which was used to compare presidents from before 2013 with the current president. Individual manifestations of presidential activism were monitored. We found that the change in the performance of the presidency after the introduction of direct elections did take place. President Miloš Zeman behaved significantly unusually compared to the remaining presidents. The most prominent manifestation of the president's autonomy was the appointment of a caretaker government, which put him in opposition to the parliamentary majority. As a result, he was significantly criticized in the early days of his presidency. The Czech public observed similar steps by the president in the appointment of new ministers and professors. On the contrary, low activity could be observed when comparing vetoes or pardons, although certain cases were also qualitatively significant. The appointment of judges was almost out of Zeman's interest. Unlike the other two previous presidents, we have never encountered an amnesty and a refusal to appoint rectors. It is undoubtedly worth noting that he legitimized several of his significant actions by emphasizing his strengthened position, which stems from direct elections. Nevertheless, the introduction of direct election of the president cannot be seen as a reason to change the typology of the Czech political system. However, it can be assumed that this is a certain degradation of parliamentarism, which we will most likely encounter in the future again.

Keywords: comparison, constitutional regime, direct election of president, Miloš Zeman, parliamentarism, semi-presidential regime, Václav Havel, Václav Klaus